ADEDE
SEARCH & RECOVERY

2017

ARCHEOLOGIENOTA
Boerenlegerstraat te Edegem (Antwerpen)

ADEDE Archeologisch Rapport 211

CLAEYS S.

JANSSENS D.

ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 211

Archeologienota Boerenlegerstraat te Edegem (Antwerpen).

CLAEYS SIMON & JANSSENS DAVID

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

Colofon

Uitgever	ADEDE bvba
Jaar van uitgave	2017
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	Simon Claeys & David Janssens
ISSN	2033-6810

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE bvba.

Inhoudsopgave

1 Administratieve fiche ..... - 5 -
2 Bureauonderzoek ..... - 11 -
2.1 Archeologische voorkennis ..... - 11 -
2.2 Aanleiding van het onderzoek ..... - 11 -
2.3 Doel van het onderzoek ..... - 11 -
2.4 Huidige situatie projectgebied ..... - 12 -
2.5 Beschrijving geplande werken ..... - 12 -
2.6 Randvoorwaarden ..... - 13 -
2.7 Werkwijze ..... - 13 -
3 Assessmentrapport ..... - 20 -
3.1 Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied ..... - 20 -
3.2 Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied ..... - 22 -
3.2.1 Tertiair geologisch ..... - 22 -
3.2.2 Quartair geologisch ..... - 23 -
3.2.3 Bodem ..... - 24 -
3.2.3.1 Bodemtypekaart ..... - 24 -
3.2.3.2 Potentiële bodemerosie ..... - 25 -
3.2.3.3 Erosiegevoeligheid ..... - 26 -
3.2.3.4 Landgebruik ..... - 27 -
3.2.3.5 Gewestplan ..... - 28 -
3.3 Historische situering van het onderzoeksgebied ..... - 30 -
3.3.1 Algemene historische situering ..... - 30 -
3.3.2 Historisch kaartmateriaal ..... - 31 -
3.3.2.1 Carte Topographique des forts, ville, citadelle d'Anvers et de ses Environs (1717)- 31 -
3.3.2.2 Kaart van Ferraris (1771 – 1778) ..... - 32 -
3.3.2.3 Atlas der Buurtwegen (1840) ..... - 33 -
3.3.2.4 Topografische kaart van Vandermaelen (1846 – 1854) ..... - 34 -
3.3.2.5 Kaart van Popp (1842 – 1879) ..... - 35 -
3.3.2.6 Topografische kaart van België 1939 ..... - 35 -
3.3.2.7 Luchtfoto 1971 ..... - 36 -

3.3.2.8 Luchtfoto 1979-1990 - 37 -
3.4 Archeologische situering van het projectgebied - 38 -
3.4.1 CAI Locatie 100935 - 39 -
3.4.2 CAI Locatie 105275 - 40 -
3.4.3 CAI Locatie 105221 - 40 -
3.4.4 CAI Locatie 100936 - 40 -
3.4.5 CAI Locatie 105123 - 40 -
3.4.6 CAI Locatie 100684 - 41 -
3.4.7 CAI Locatie 105125 - 41 -
3.4.8 CAI Locatie 166020 - 42 -
3.4.9 CAI Locaties 113017, 113018 & 163926 - 42 -
3.4.10 CAI Locatie 105234 - 42 -
3.4.11 CAI Locatie 105166 - 42 -
3.4.12 CAI Locatie 113023 - 43 -
3.4.13 CAI Locatie 113020 - 43 -
3.4.14 CAI Locatie 113024 - 43 -
3.4.15 CAI Locatie 113039 - 43 -
3.4.16 CAI Locatie 113025 - 43 -
3.4.17 CAI Locatie 113014 - 44 -
3.4.18 CAI Locaties 105121 & 113118 - 44 -
4 Besluit - 45 -
4.1 Besluit gespecialiseerd publiek - 45 -
4.2 Besluit breed publiek - 47 -
5 Bibliografie - 48 -
6 Lijst van plannen - 49 -
7 Lijst van figuren - 51 -

1 Administratieve fiche

Projectcode	2017F99
Site	De Baanbreker te Edegem (Boerenlegerstraat)
Projectsigle ADEDE	EDE-BOE
Ligging	Boerenlegerstraat 82 BE-2560 Edegem
Bounding Box	Punt 1 (NO): X: 155376,151m Y: 204845,533m Punt 2 (ZW): X: 155161,243m Y: 204743,461m
Topografische kaart	Zie plannr. 1
Kadaster	Edegem, Afd. 2, Sectie C, nr. 364M Zie plannummer 3
Soort onderzoek	Desktopstudie
Opdrachtgever	GO!-Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap, Afdeling Infrastructuur Willebroekkaai 36 1000 Brussel
Aard van de vervolgwerken	Afbraak deel huidige bebouwing en nieuwbouw school- en administratiegebouw met bijhorende infrastructuur.
Uitvoerder	ADEDE bvba
Erkenningsnummer ADEDE bvba	2015/00058
Erkend archeoloog	Bart De Smaele 2015/00070 Hadewijch Pieters 2017/00168
Tijdelijke bewaarplaats archief	ADEDE bvba
Bibliografische referentie	Claeys S. & Janssens D., 2017, Archeologienota Boerenlegerstraat te Edegem (Antwerpen), ADEDE Archeologisch Rapport 211, Gent.
Grootte projectgebied	Ca. 2777m²
Periode uitvoering	Juni 2017

Thermen thesaurus Onroerend Erfgoed	Archeologienota, bureaustudie
Verstoorde zones	Zie plannr. 4

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

EDEGEM - BOERENLEGERSTRAAT

Plannr. 1
Topografische kaart

2017F99 12/06/2017

© AGIV

Legende

Projectgebied

N

0 450
Meter

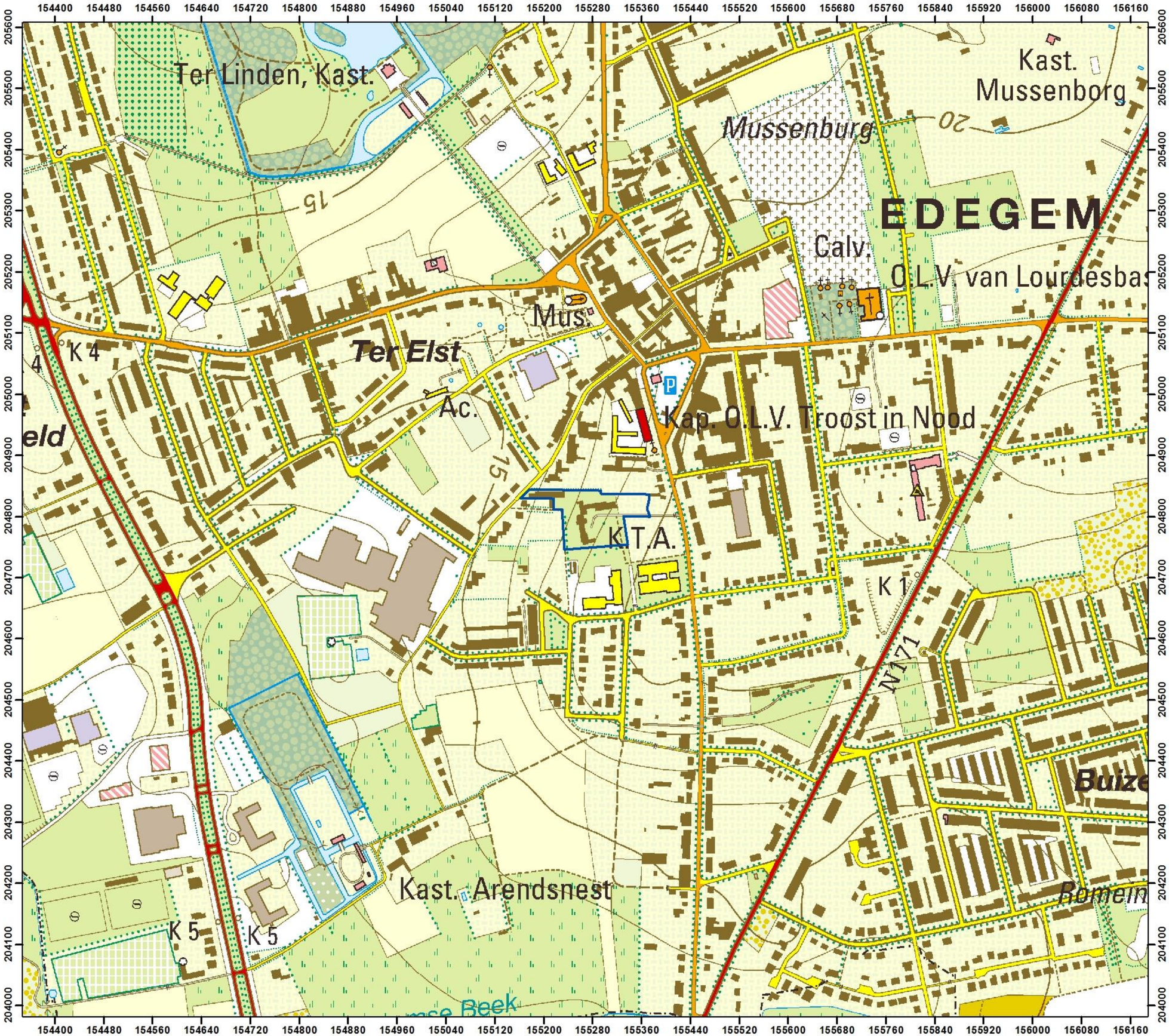

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

EDEGEM - BOERENLEGERSTRAAT

Plannr. 2
Orthofoto 2016

2017F99 12/06/2017

© AGIV

Legende

Projectgebied

N

0 140
Meter

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

EDEGEM - BOERENLEGERSTRAAT

Plannr. 3
GRB (kadaster)

2017F99 12/06/2017

© AGIV

Legende

Projectgebied

N

0 75
Meter

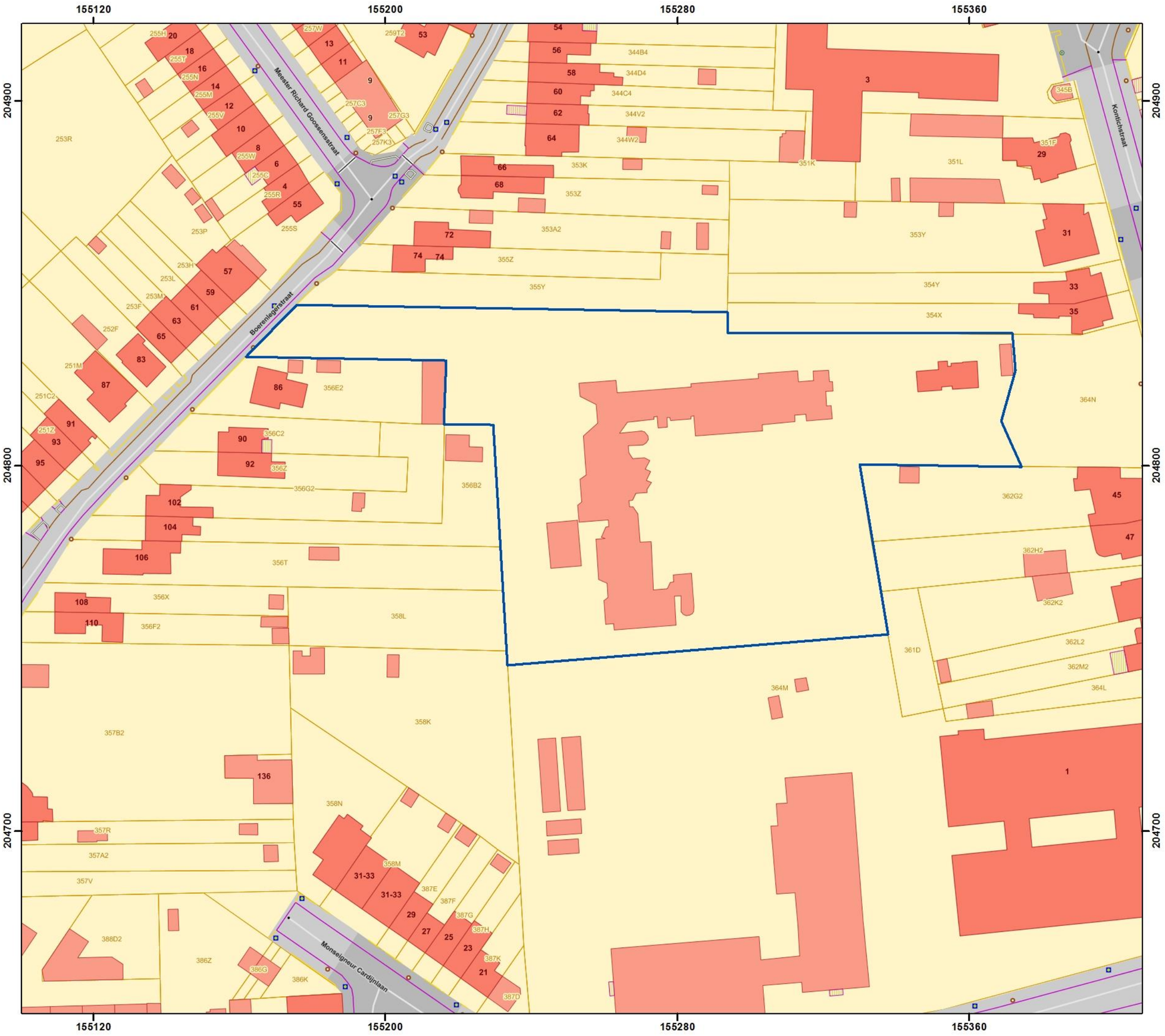

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

EDEGEM - BOERENLEGERSTRAAT

Plannr. 4
Gekende verstoorde zones

2017F99 12/06/2017

© AGIV

Legende

Projectgebied

Type

Bestaande bebouwing

Bestaande verharding

N

0 50
Meter

2 Bureauonderzoek

2.1 Archeologische voorkennis

Binnen de contouren van het projectgebied werd nog geen voorgaand archeologische onderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd. De Centraal Archeologische Inventaris (CAI) maakt wel melding van enkele dergelijke onderzoeken en cartografische indicatoren naar archeologisch mogelijk interessante plaatsen in de omgeving van het projectgebied. Deze worden verder toegelicht in *'§ 3.4 Archeologische situering van het projectgebied'.*

2.2 Aanleiding van het onderzoek

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m² of meer bedraagt. De initiatiefnemer is daarom verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

2.3 Doel van het onderzoek

Deze archeologische nota heeft tot doel om door middel van de bestaande archeologische, geografische, geologische, en historische bronnen de mogelijkheid tot het aantreffen van archeologisch waardevolle sites binnen het projectgebied te onderzoeken. Aan de hand van de verzamelde informatie wordt vervolgens een programma van maatregelen opgesteld met het doel de archeologische kennis te bewaren voor de volgende generaties.

Volgende onderzoeksvragen worden in deze archeologienota behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied?
- Zijn er archeologische sites met relevante cultuurhistorische waarde gekend op of in de omgeving van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde het historisch landgebruik van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde de historische bebouwing van het onderzoeksgebied?

- Wat is de potentiële impact van de geplande werken op het cultuurhistorisch en archeologisch erfgoed?

2.4 Huidige situatie projectgebied

Gelegen aan de Boerenlegerstraat 82 te Edegem bevindt zich een L-vormig schoolcomplex ten noordoosten van het betrokken perceel. Hoewel dit slechts een deel van de totale bebouwing is op deze site, zullen de ingrepen beperkt blijven ter hoogte van dit gebouw. Dit gebouw is opgebouwd door middel van een zoolfundering waarbij, hoewel niet weergegeven, men kan aannemen dat deze minstens tot op vorstvrije diepte bevindt (80cm). De archeologienota behandelt de hoek van het gebouw waarbinnen momenteel onder andere de sanitaire voorziening zich bevindt.
Voor een inplantingsplan van de bestaande toestand wordt verwezen naar plannr. 5.

2.5 Beschrijving geplande werken

De geplande werken omvatten de sloop van de eerder vermelde hoek van het L-vormig gebouw waarna op dezelfde locatie, buiten de grenzen van de bestaande bebouwing tredend twee nieuwe gebouwcomplexen met tussenin een zone met waterdoorlatende verharding (boven de voorheen onderliggende kruipruimtes) zal opgericht worden. Ten westen hiervan wordt een overdekte speelplaats voorzien over een oppervlakte van 121.71m². Ten zuiden van deze speelplaats wordt een zone voor regenwaterputten en infiltratievoorziening gepland met een totale oppervlakte van 532m².
Het meest zuidelijk gelegen gebouw, bestemd voor administratie zal een oppervlakte kennen van 166.32m² en zal opgebouwd worden door middel van een zoolfundering. Hoewel de diepte niet gekend is, kunnen we aannemen dat dit minstens tot op vorstvrije diepte is.
Het meest noordelijk gelegen nieuwbouw zal opgericht worden door middel van een vloerplaat met een dikte van 30 cm en door middel van een funderingszool waarvan de diepte momenteel nog niet gekend is. De totale oppervlakte van deze open school zal 340.56m² bedragen.
Ten noordwesten zal eveneens een zone voor regenwaterputten en infiltratievoorziening gepland worden.
Ten oosten ten slotte wordt eveneens een overdekte speelruimte met oppervlakte 131m² voorzien waarbij grenzend aan het te behouden gebouw een nieuwe sanitaire ruimte gepland is.
De totale oppervlakte van de projectzone bedraagt zo'n 1700m², waarbij de zones bestemd voor de nog uit te werken infiltratievoorziening en geplande groenzones niet volledig mee opgenomen zijn.
Voor een inplantingsplan van de ontworpen toestand wordt verwezen naar plannr. 6.

2.6 Randvoorwaarden

Ter hoogte van de geplande ingrepen bevindt zich momenteel een reeds bestaan schoolgebouw. Dit zal worden afgebroken om plaats te maken voor de geplande nieuwbouw. Voorafgaand aan eventueel verder onderzoek met ingreep in de bodem dient deze bebouwing en verharding verwijderd te worden. Dit kan pas gebeuren na het bekomen van de stedenbouwkundige vergunning. Bijgevolg dient bij eventueel noodzakelijk verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem een programma van maatregelen te worden opgesteld voor een uitgesteld traject.

2.7 Werkwijze

Dit bureauonderzoek heeft tot doel de aanwezigheid en de bewaringstoestand van de archeologische resten binnen het projectgebied in te schatten, alsook de impact van de geplande werken op het aanwezige archeologische erfgoed. Op basis van de verworven kennis kunnen concrete aanbevelingen geformuleerd worden voor een eventuele verder prospectie-/opgravingsstrategie. De archeologische verwachting van het projectgebied wordt gebaseerd op gekende geologische, landschappelijke, archeologische, historische en geografische bronnen. Hiervoor wordt beroep gedaan op gekende literatuur, de Centraal Archeologische Inventaris, het Geoportaal van Onroerend Erfgoed en de Databank Ondergrond Vlaanderen. Dit alles wordt vervolgens samengelegd met topografische kaarten, recente luchtfoto’s, kadasterkaarten en plannen van de gekende/geplande toestand.

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

EDEGEM - BOERENLEGERSTRAAT

Plannr. 5
Inplantingsplan bestaande toestand

2017F99 12/06/2017

© AGIV, opdrachtgever

Legende

Projectgebied

N

0 50
Meter

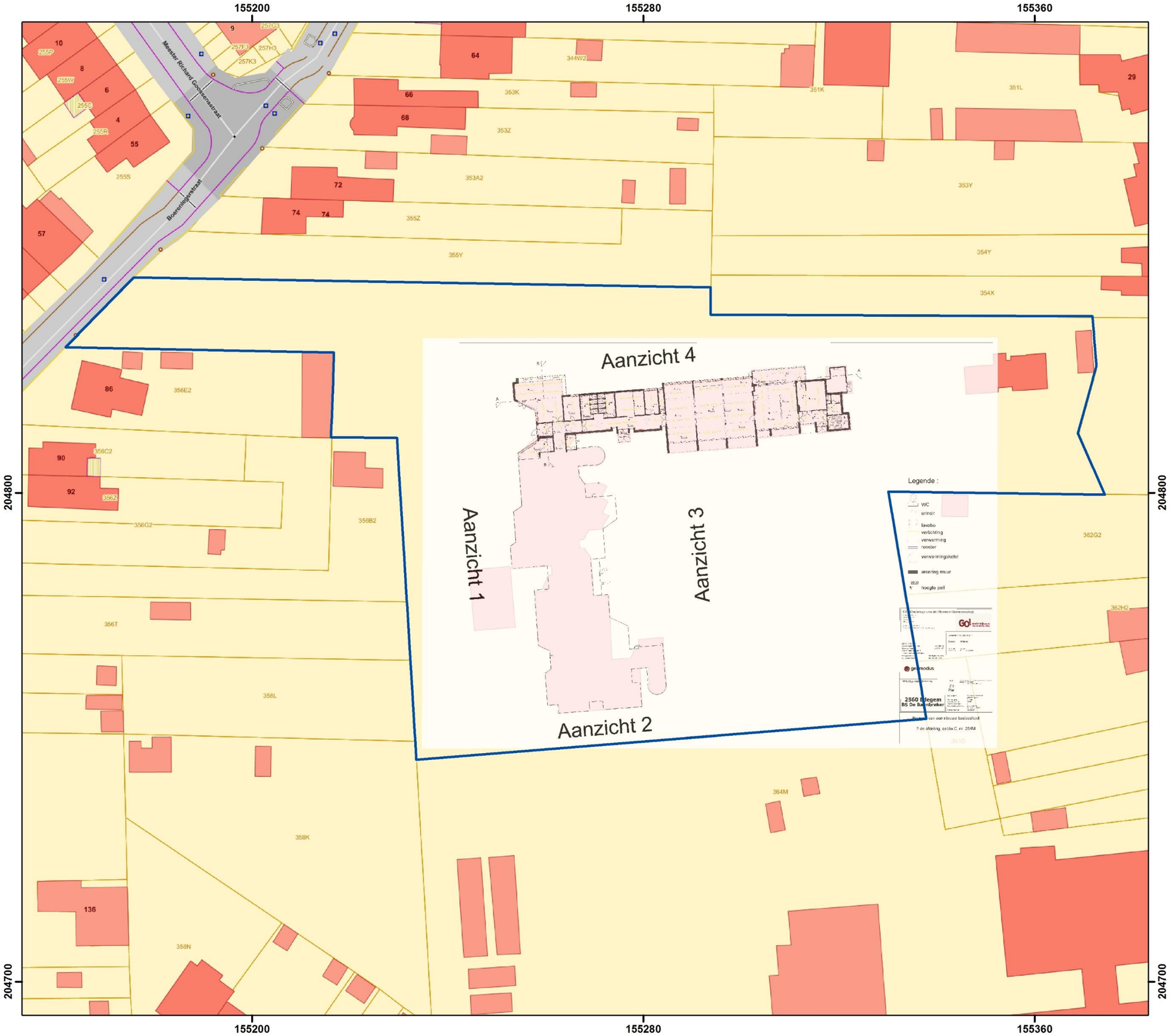

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

EDEGEM - BOERENLEGERSTRAAT

Plannr. 6
Inplantingsplan geplande toestand

2017F99 12/06/2017

© AGIV, opdrachtgever

Legende

Projectgebied

N

0 50
Meter

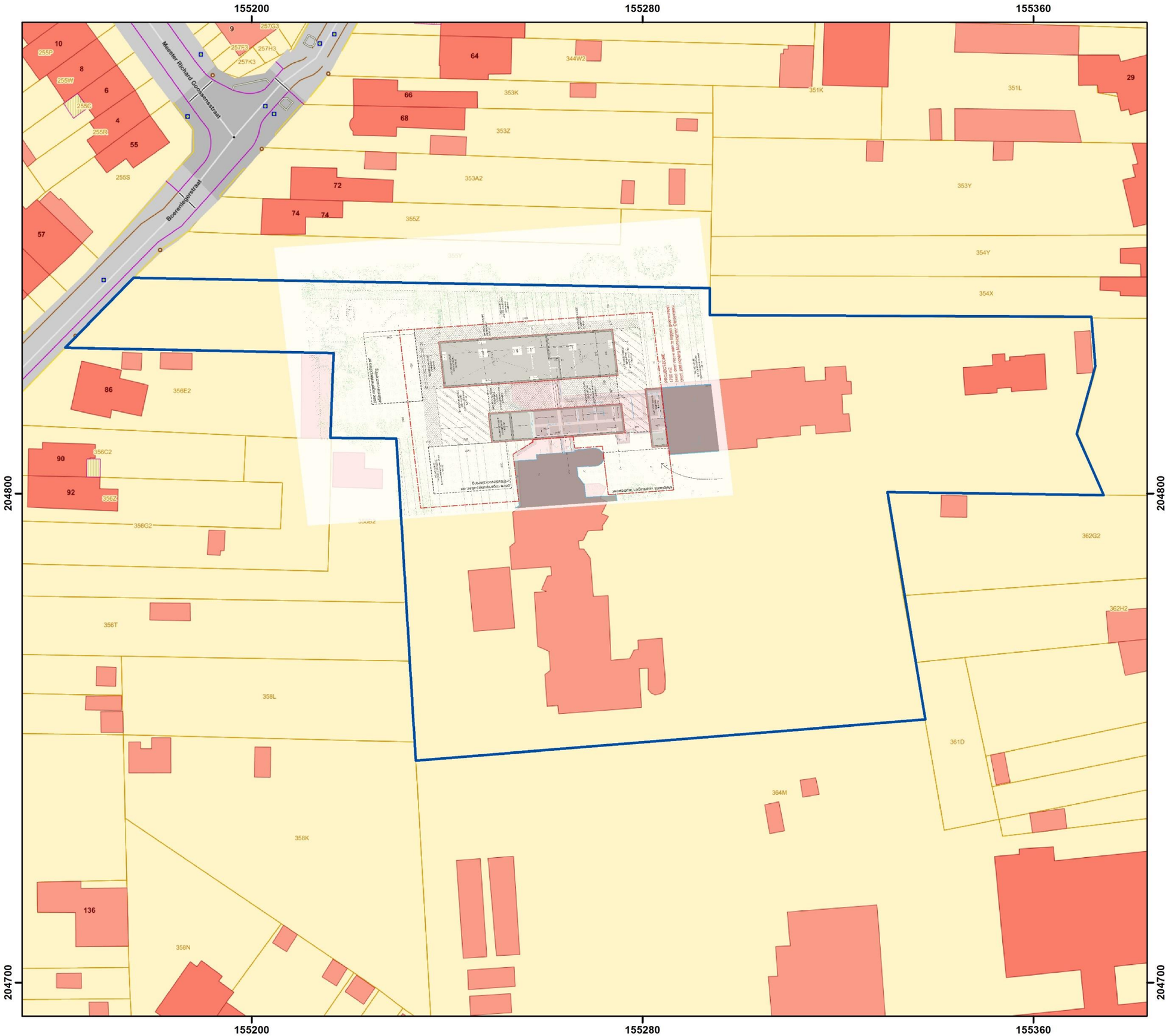

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

EDEGEM - BOERENLEGERSTRAAT

Plannr. 6b
Inplantingsplan geplande toestand (detail)

2017F99 12/06/2017

© AGIV, opdrachtgever

Legende

Projectgebied

N

0 20
Meter

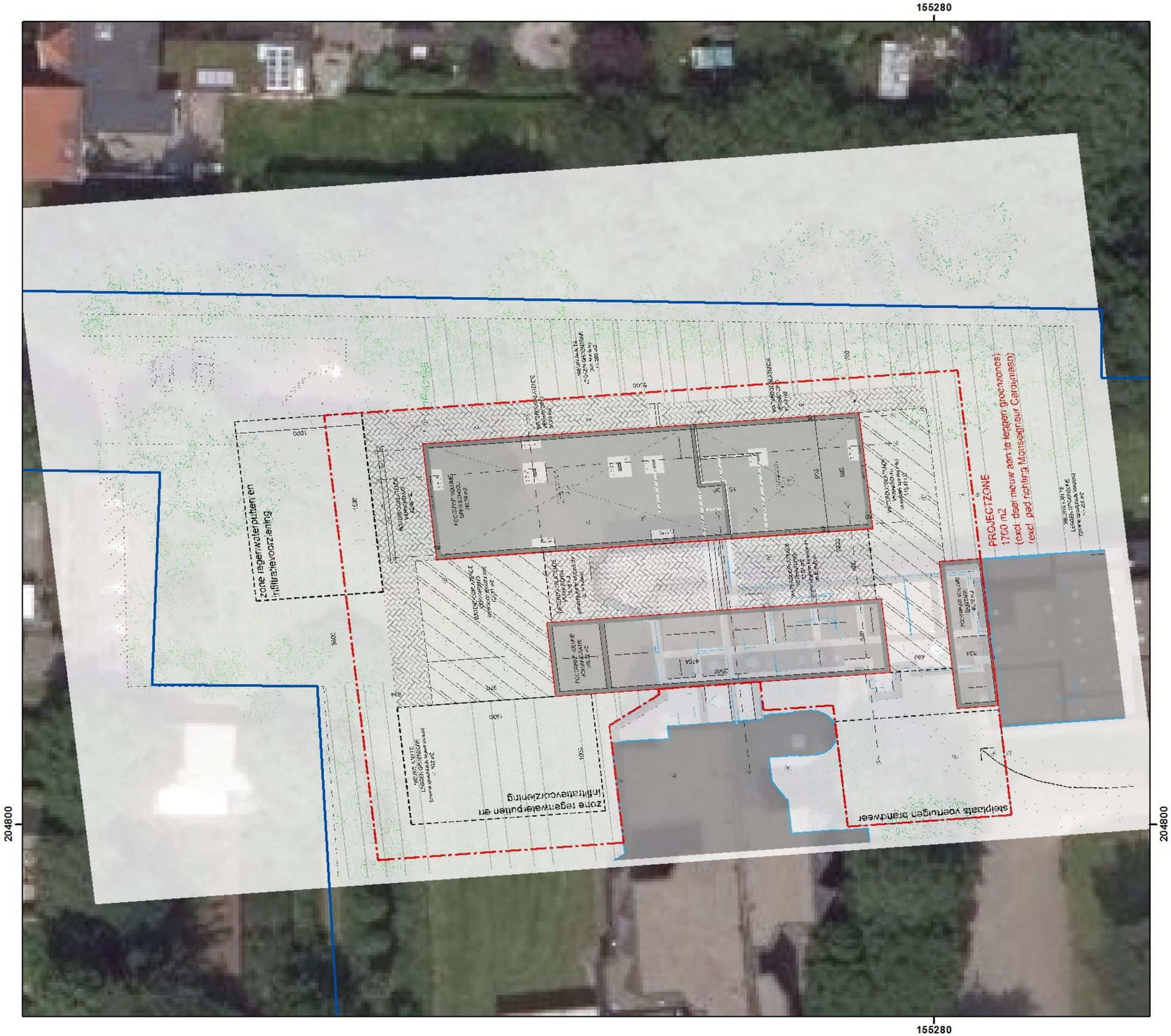

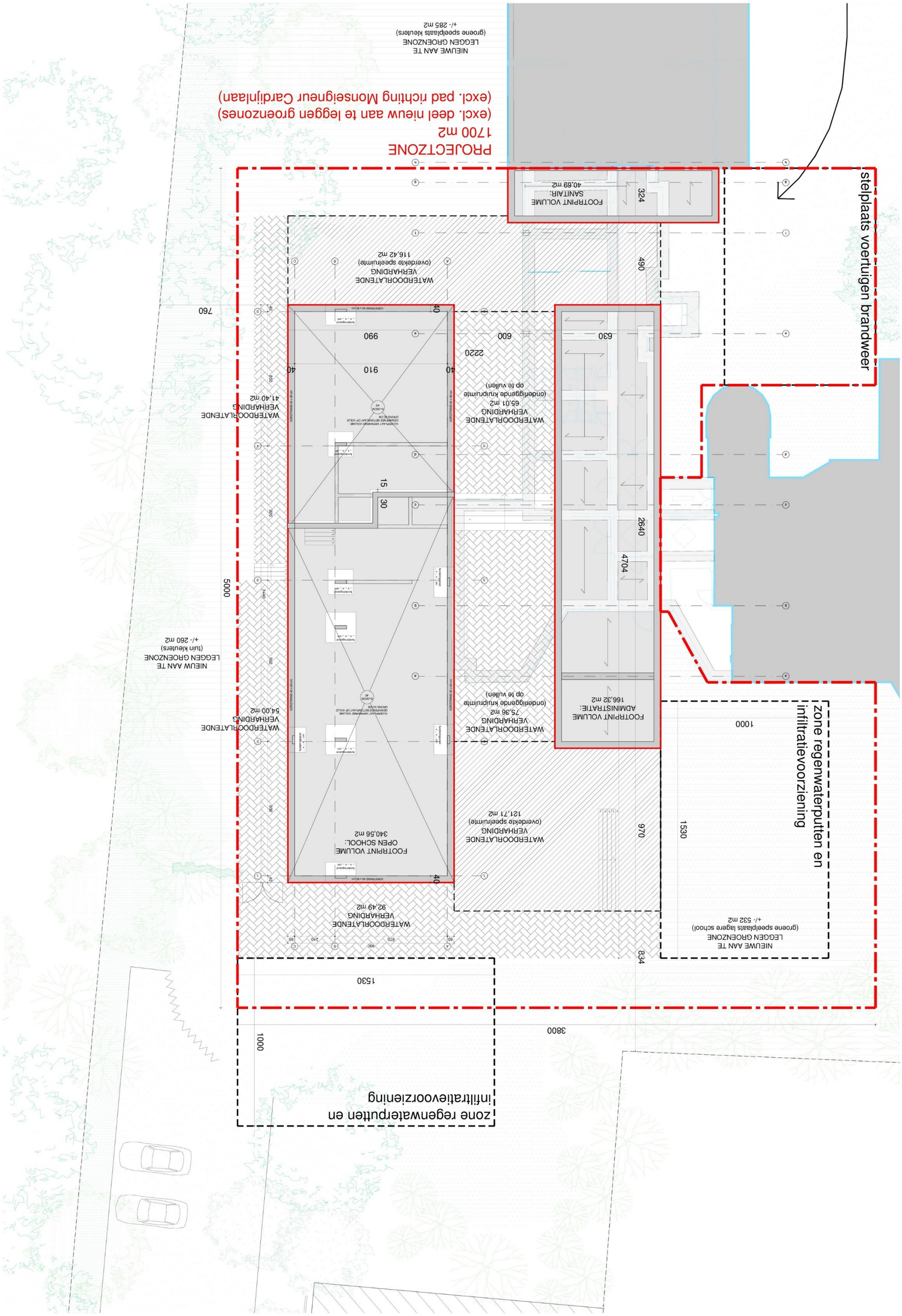
stelplaats voertuigen brandweer
zone regenwaterputten en infiltratievoorziening
zone regenwaterputten en infiltratievoorziening
PROJECTZONE
1700 m2
(excl. deel nieuw aan te leggen groenzones)
(excl. pad richting Monseigneur Cardijnlaan)
NIEUWE AANTE LEGGEN GROENZONE (groene speelplaats lagere school) +/- 532 m2
NIEUWE AANTE LEGGEN GROENZONE (groene speelplaats kleuters) +/- 285 m2
NIEUWE AANTE LEGGEN GROENZONE (tuin kleuters) +/- 260 m2
FOOTPRINT VOLUME ADMINISTRATIE: 166,32 m2
FOOTPRINT VOLUME SANITAIR: 40,69 m2
FOOTPRINT VOLUME OPEN SCHOOL: 340,56 m2
WATERDOORLATENDE VERHARDING 65,01 m2 (ondergelegende kruipruimte op te vullen)
WATERDOORLATENDE VERHARDING 75,36 m2 (ondergelegende kruipruimte op te vullen)
WATERDOORLATENDE VERHARDING (overdekte speelruimte) 121,71 m2
WATERDOORLATENDE VERHARDING (overdekte speelruimte) 116,42 m2
WATERDOORLATENDE VERHARDING 92,49 m2
WATERDOORLATENDE VERHARDING 54,00 m2
WATERDOORLATENDE VERHARDING 41,40 m2
4704
2640
2220
630
600
990
910
490
324
970
1530
1000
834
3800
1530
1000
5000
760
40
30
15

Te slopen gedeelte
(1 bouwlaag)

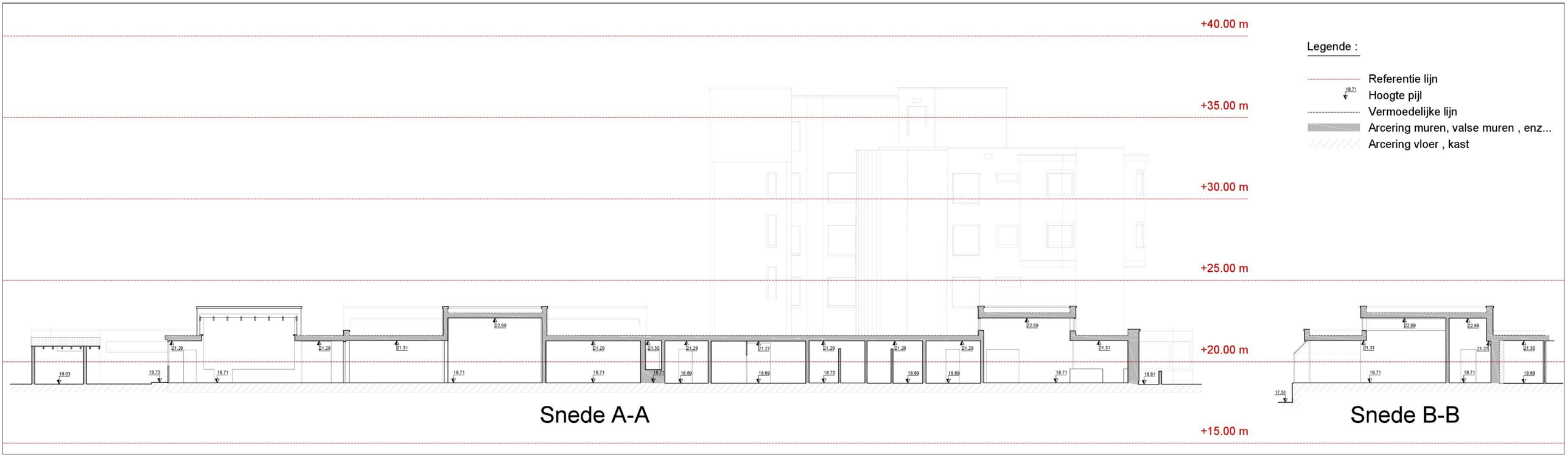
+40.00 m
+35.00 m
+30.00 m
+25.00 m
+20.00 m
+15.00 m
Legende :
Referentie lijn
Hoogte pijl
Vermoedelijke lijn
Arcering muren, valse muren , enz...
Arcering vloer , kast
Snede A-A
Snede B-B

3 Assessmentrapport

3.1 Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied

Het projectgebied bevindt zich tussen de Boerenlegerstraat en de Kontichstraat te Edegem op de domeinen van het KTA da Vinci. Edegem is een gemeente ten zuidoosten van de stad Antwerpen en grenst in het noordoosten aan Mortsel en in het noordwesten aan Wilrijk. De forten van Edegem, Mortsel en Wilrijk, behorende tot de binnenste fortengordel rondom Antwerpen, zijn dan ook duidelijk zichtbaar in het digitaal hoogtemodel van Vlaanderen.

Het projectgebied bevindt zich in het stroomgebied van de Schelde, in het Beneden-Scheldebekken met deelbekken Benedenvliet. Het digitaal hoogtemodel van Vlaanderen geeft aan dat het projectgebied gelegen is op de rand van een verhoging in het landschap. Ten zuidoosten van het projectgebied is tevens het park Zandbergen zichtbaar. Het gaat hier om natuurlijk hoger gelegen zandgronden als uitlopers van de hoogte waarop het projectgebied gelegen is. Ten oosten, westen en noorden van de Zandbergen stroomt de Edegemsebeek

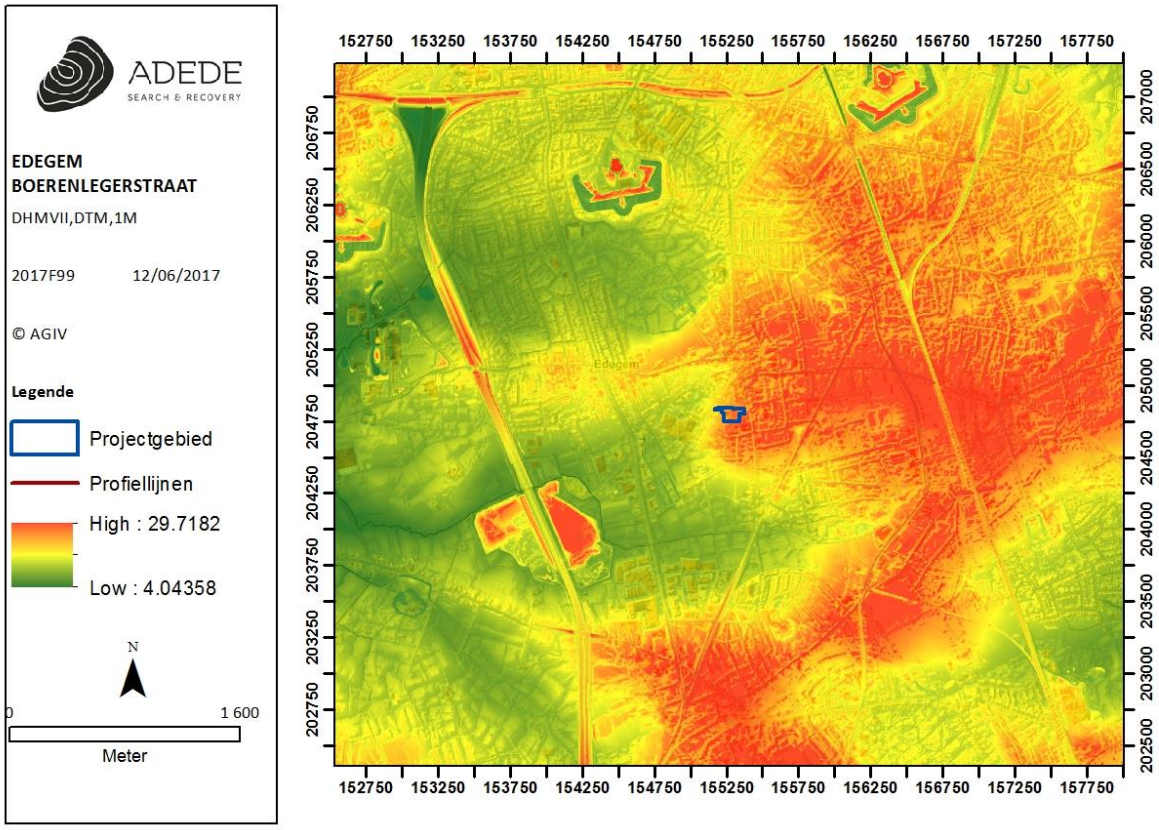

Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m.

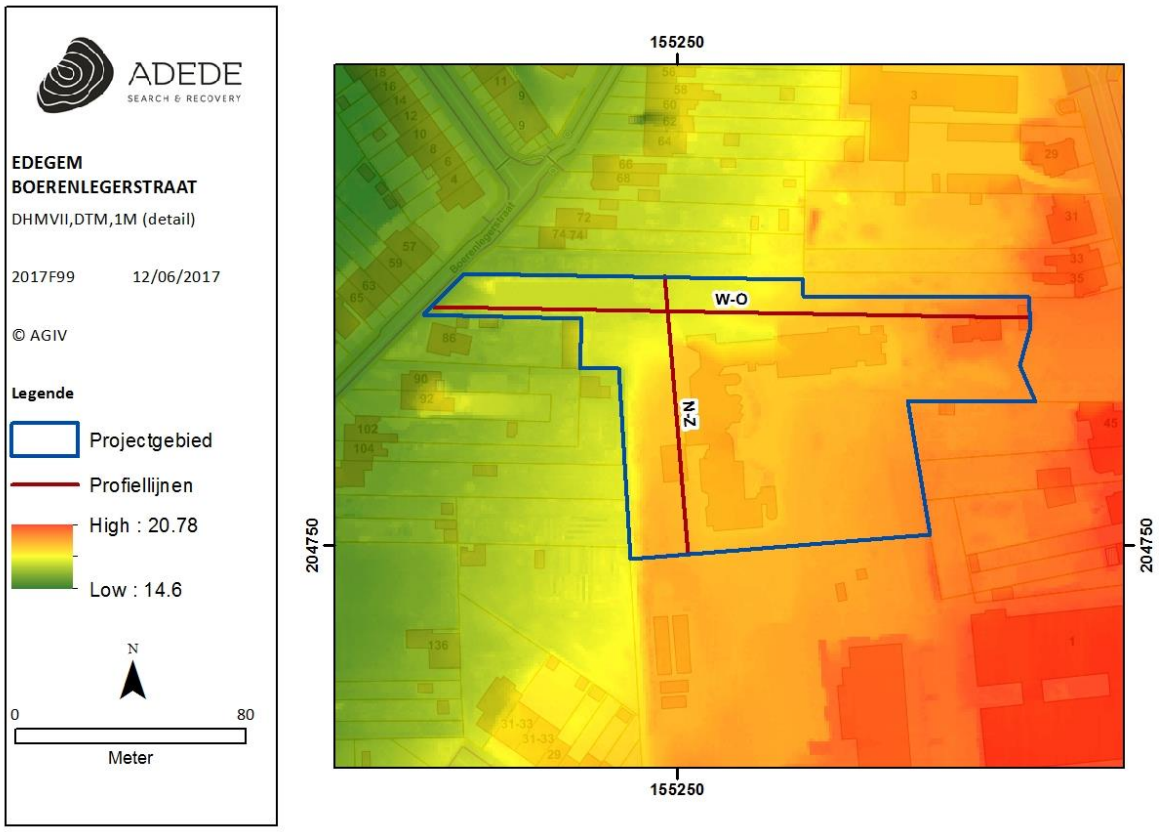

Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).

Het detail van het digitaal hoogtemodel en de terreinprofielen geven duidelijk aan dat het gebied zich op de rand van een verhoging in het landschap gesitueerd is op een hoogte tussen de 16 en 20m TAW. Het laagste punt van de site bevindt zich in de noordwestelijke hoek en vandaar loopt het terrein in oostelijke richting op met een hoogteverschil van 4m tussen het noordwesten en noordoosten. Ook van noord naar zuid kent het terrein een stijging. Hier kent het terrein een plots hoogteverschil van 1,5m waarna het voor de rest vrij vlak blijft. De geplande werken bevinden zich voornamelijk in het noorden en noordwesten van het projectgebied op de lager gelegen delen. Deze zijn mogelijk reeds onderhevig geweest aan lichte helling erosie.

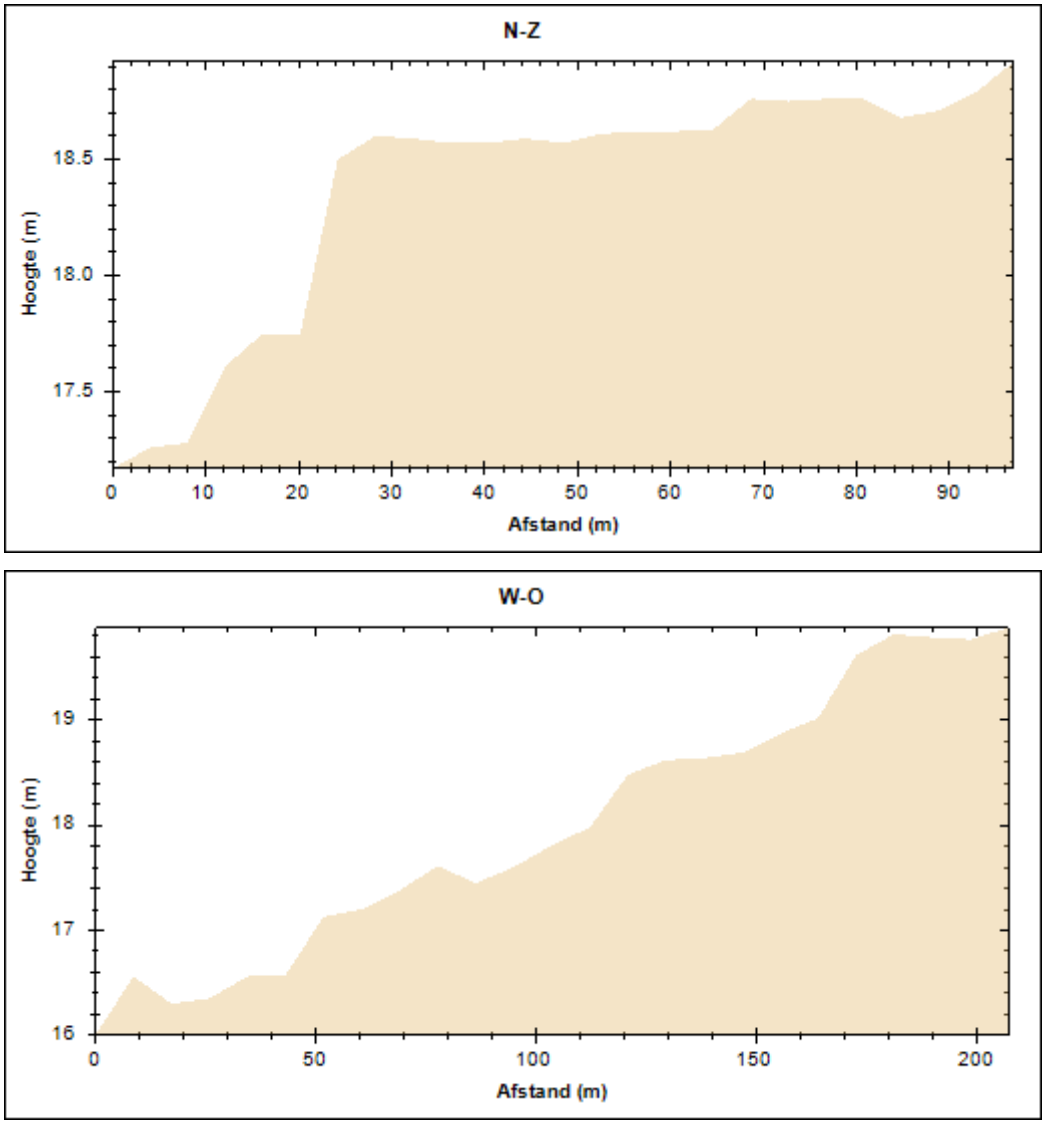

Figuur 3. Hoogteprofielen van het projectgebied.

3.2 Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied

3.2.1 Tertiair geologisch

De tertiair geologische kaart (1:50.000) geeft de lithologie van de afzettingen onder de kwartaire afzettingen weer. Ter hoogte van het onderzoeksgebied dagzoomt de **Formatie van Berchem (Bc)**. De afzettingen van deze formatie zijn marien van oorsprong, afgezet in een ondiepe zee die het noorden van België gedurende het Mioceen (Vroeg-Neogeen) bedekte. De formatie is onderverdeeld in drie leden (van jong naar oud): Lid van Antwerpen (zand), Lid van Kiel (zand) en Lid van Edegem (zand). De tertiaire afzettingen ter hoogte van de projectlocatie bestaan uit donkergroen tot zwart, sterk

glauconiethoudend zand met plaatselijk voorkomen van schelpen en met een kleihoudende basis. Op basis hiervan werd het pakket tertiaire afzetting hier als Formatie van Berchem gedefinieerd zonder verdere opdeling.

De Formatie van Berchem wordt overdekt door de **Formatie van Diest (Di)**. Deze is terug te vinden ca. 1,5 km ten noordoosten van de projectlocatie. Deze formatie is marien van oorsprong, gevormd gedurende het Laat-Mioceen en wordt verder opgedeeld in, van jong naar oud, het Lid van Deurne en het Lid van Dessel. Ten noordoosten van de projectlocatie bestaat ze uit groen tot bruin, heterogeen en glauconietrijk zand met meerdere grindlagen, (Fe)zandsteenbanken en klei- en micarijke horizonten.

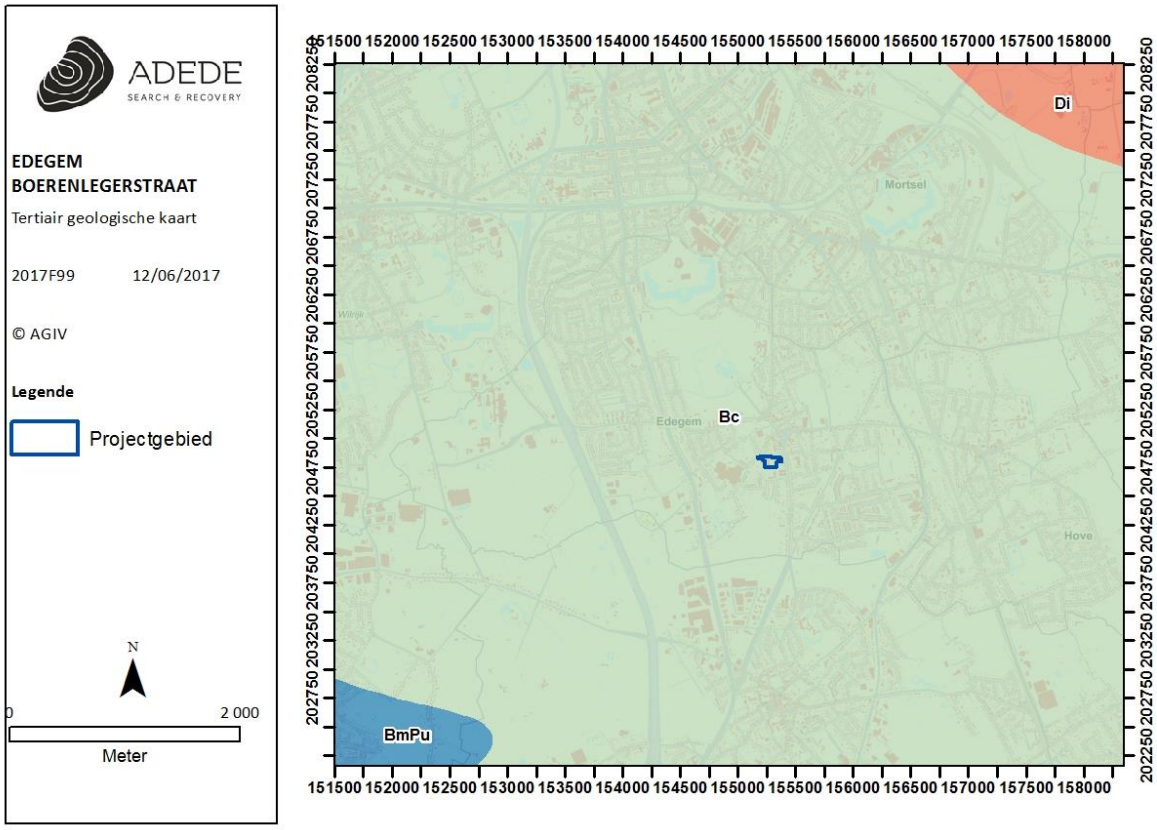

Figuur 4. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.

3.2.2 Quartair geologisch

Het volledige onderzoeksgebied is gesitueerd in eenzelfde quartaire afzetting, met name profieltype 1. Bij dit profieltype zijn geen Holocene en/of tardiglaciale afzettingen aanwezig bovenop de Pleistocene sequentie De opbouw van dit profieltype is als volgt: **ELPw en/of HQ**: Dit zijn eolische

afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) of mogelijk Vroeg-Holoceen. In het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen bestaan deze afzettingen voornamelijk uit silt (loess) en in de meer noordelijke en centrale delen van Vlaanderen, waar het onderzoeksgebied zich bevindt, zijn deze opgebouwd uit zand tot zandleem. Anderzijds kunnen er eveneens hellingsafzettingen van het quartair aanwezig zijn.

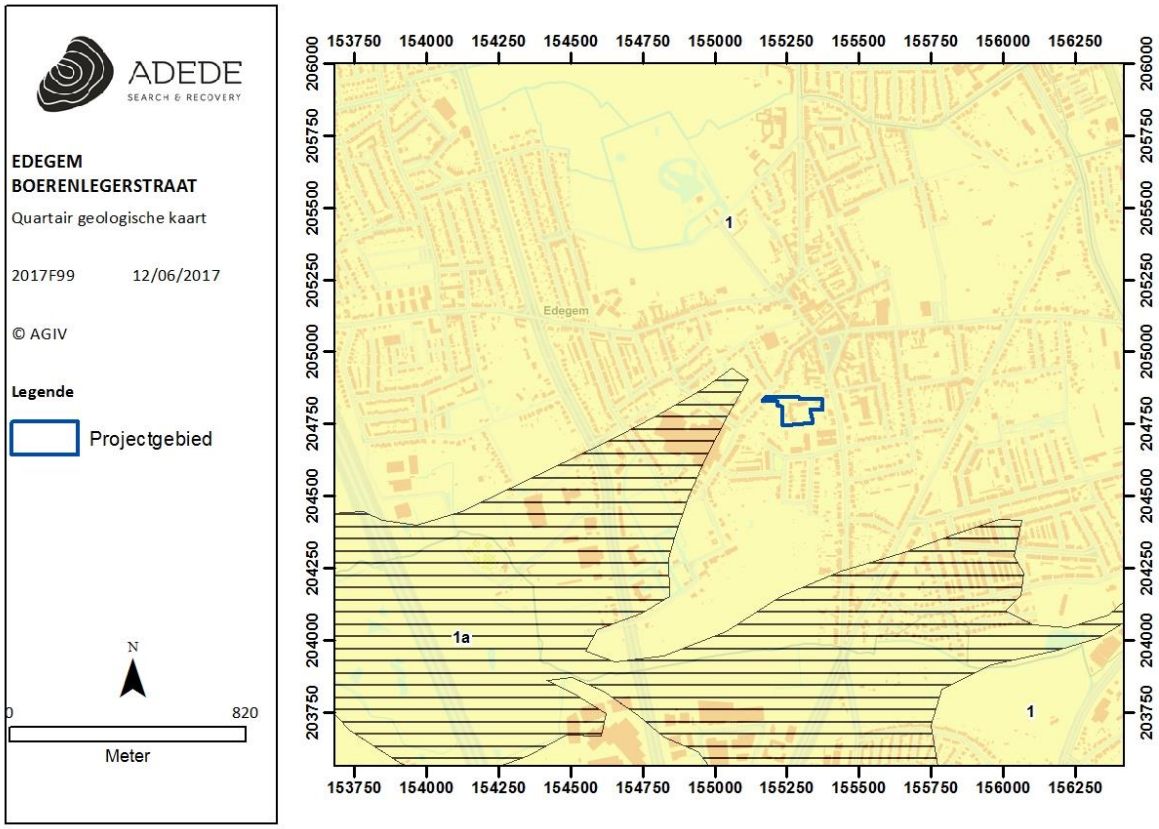

Figuur 5. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.

3.2.3 Bodem

In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de bodemtypekaart, potentiële bodemerosiekaart, erosiegevoeligheidskaart en het bodemgebruiksbestand besproken.

3.2.3.1 Bodemtypekaart

Op de bodemtypekaart staat het projectgebied weergegeven binnen een zone geclassificeerd als ‘OB’. Dit houdt in dat de gronden ter hoogte van het projectgebied aangegeven staan als bebouwde gronden

met recente antropogene verstoringen, ofwel kunstmatige gronden. Het gaat hier specifiek om door de mens gewijzigde gronden ter hoogte van de reeds gekende verstoringen.
Ten zuiden, oosten en noorden van het projectgebied bevindt zich het bodemtype 'w-Lba', deze omvat een droge zandleembodem met textuur B horizont met klei-zand op geringe diepte.

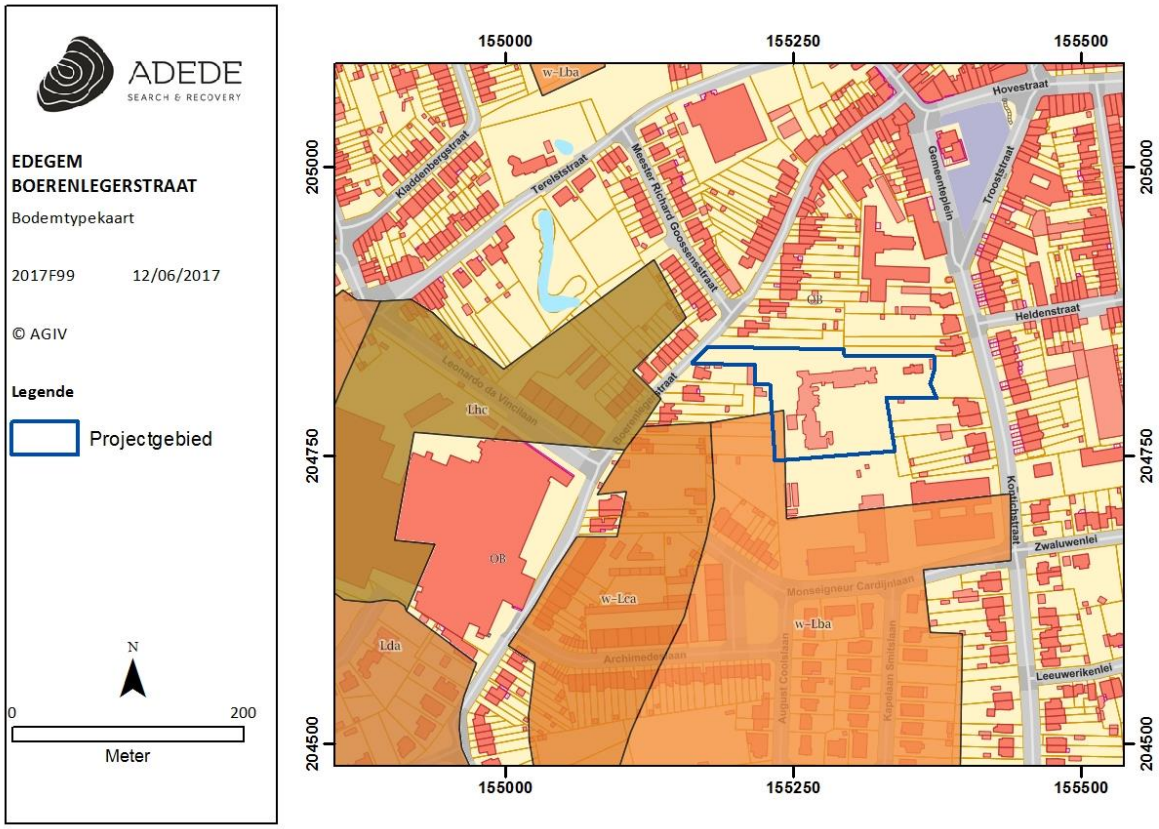

Figuur 6. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.

3.2.3.2 Potentiële bodemerosie

De potentiële bodemerosie per perceel houdt rekening met onder meer het bodemtype, de hellingsgraad en de hellingslengte van het perceel. Het houdt echter geen rekening met het huidige landgebruik. Ter hoogte van het onderzoeksgebied is er geen info over de totale potentiële erosie, maar als men kijkt naar een straal van 800 m rond het onderzoeksgebied, is de totale potentiële erosie zeer laag tot verwaarloosbaar.

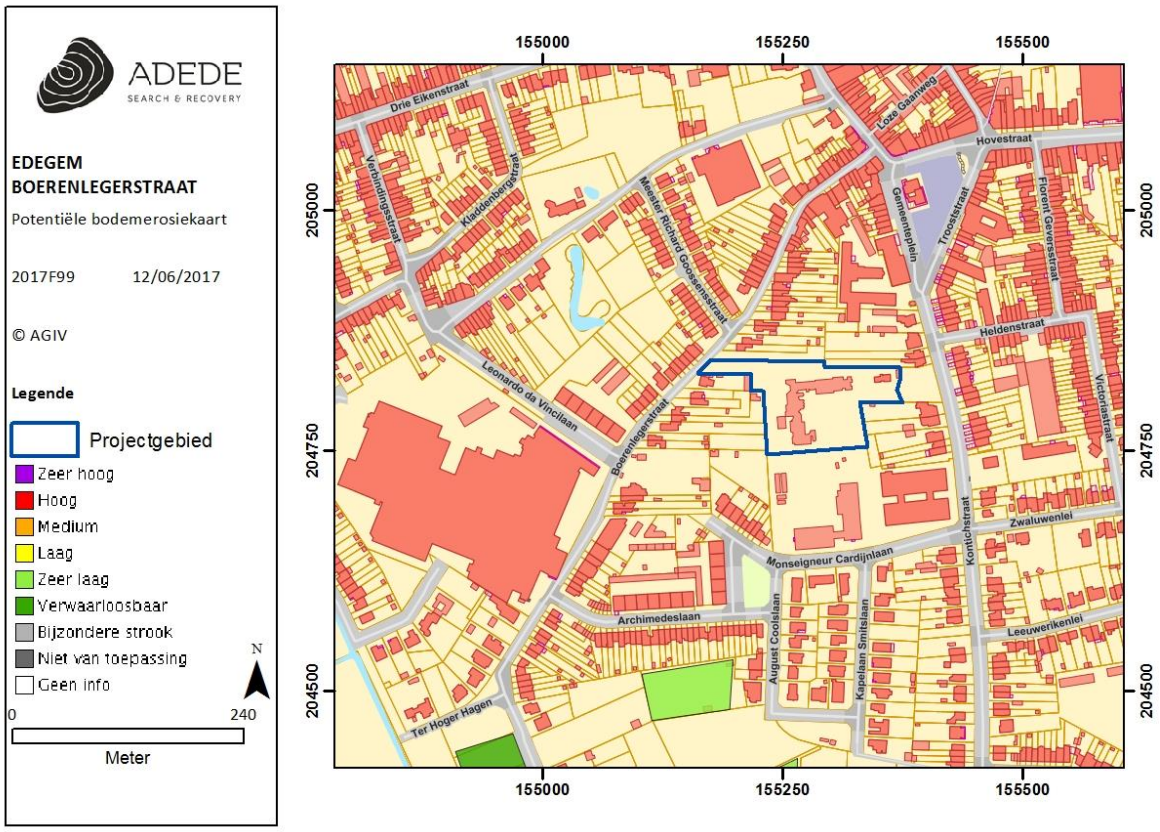

Figuur 7. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart.

3.2.3.3 Erosiegevoeligheid

Het onderzoeksgebied is benoemt als zijnde van erosiegevoeligheid klasse 5, wat wil zeggen dat er zeer weinig erosiegevoeligheid is.

Figuur 8. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.

3.2.3.4 Landgebruik

Om het landgebruik ter hoogte van het onderzoeksgebied na te gaan werd gebruikt gemaakt van het bodemgebruiksbestand, opname 2001. Hierop valt te zien dat het onderzoeksgebied als volgt gekarteerd staat:

- Andere Bebouwing (Rood): Het zuiden van het projectgebied staat aangegeven als dit type.. Bij dit landgebruik is het grootste deel van het gebied bedekt door structuren zoals gebouwen, wegen en artificiële oppervlakten met groene oppervlakten en stukken open bodem. Standaard is tussen 30 en 80% van deze bodem verhard.
- Loofbos (Groen): Hier betreft het een klein deel in het oosten van het projectgebied waarbij een vegetatieformatie van overwegend loofbomen aanwezig is.
- Akkerbouw (wit): Het grootste deel van het projectgebied (noordelijk deel) staat aangegeven binnen dit type landgebruik. Hierbij wordt de bodem gebruikt in rotatiesystemen waarbij jaarlijks gewassen worden geoogst, inclusief braakland.

Figuur 9. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand.

3.2.3.5 Gewestplan

Het projectgebied wordt ingedeeld als woongebied (0100) op het gewestplan.

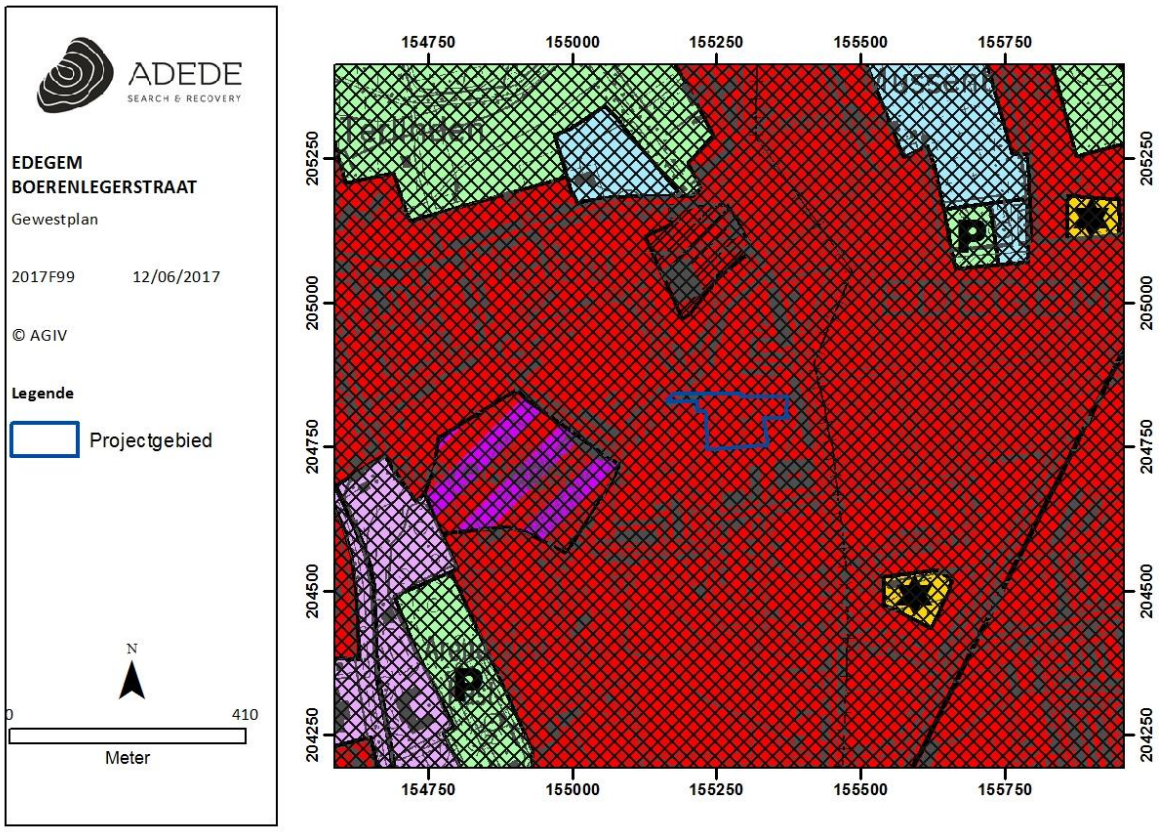

Figuur 10. Situering van het projectgebied op het gewestplan.

3.3 Historische situering van het onderzoeksgebied

3.3.1 Algemene historische situering[1]

Een eerste vermelding van Edegem in de historische bronnen dateert van 1173 onder de oude benaming Buizegem. Dit was het eerste dorpscentrum en bestond uit drie gehuchten: Buyseghem, Dieseghem en Edeghem. Deze waren als sinds de Gallo-Romeinse periode bewoond. Deze eerste bewoningskern bevond zich te Buizegem bij de heerbaan (nu de Mechelsesteenweg) ten zuidoosten van de huidige kern van Edegem.

Het gehucht Edegem gaat ook terug op een vroege Frankische nederzetting in de buurt van een Frankische hoeve. Rondom deze hoeve bevonden zich enkele landbouwnederzettingen waar ook het Goed Ter Tommen bijhoorde. Omstreeks 1300 werd de eredienst opgegeven in de parochiekerk te Buizegem en verplaatste het parochiecentrum zich richting Edegem, later volgde ook de bewoningskern die zich richting Edegem verplaatste. Een belangrijke rol werd hierbij gespeeld door de familie Berthout die het Goed Ter Tommen schonk aan het huis van Pitsemburg te Mechelen die op haar beurt de gronden in cijns gaf waardoor huizenbouw werd gestimuleerd.

Edegem zelf veranderde in de loop van de Geschiedenis meermaals van eigenaar via overerving of verkoop van gronden/heerlijkheid. In de 19de eeuw was Edegem uitgegroeid tot een uitgesproken landbouwgemeente met enkele kastelen.

Tussen 1860 en 1866 werd ook Fort V uit de fortengordel rond Antwerpen opgericht. Hiervoor werd een speciale spoorweg aangelegd en werden enkele steenbakkerijen opgericht, dit hertekende het landschap sterk en beïnvloedde ook het groeiende bevolkingsaantal. Het fort werd gebouwd in baksteen en zandsteen. Later, in de aanloop naar de Eerste Wereldoorlog, werden ook een aantal hangars op het terrein opgericht. Na 1906 werden ook het hoofdfrontgebouw en de caponnière versterkt met beton. Het fot heeft tevens een traditorebatterij om naar de stad te kunnen schieten. Een groot deel van de fortgracht aan de noordzijde is gedempt. Het reduit is goed bewaard gebleven en grotendeels gerestaureerd. Omdat een deel van de fortgracht aan de keelzijde gedempt is, zijn de reduitingang en de lage batterijen verdwenen.

Na de oprichting van een grot van Lourdes in 1884 groeide Edegem ook uit tot een bedevaartsoord. Hiervoor werd een nieuw station opgericht en vanaf 1890 begonnen zich langzaamaan ook stedelingen te vestigen te Edegem. Landbouwgronden en hoeven verdwenen om plaats te ruimen voor villa's. Deze trend werd doorgetrokken na 1950 en zorgde ervoor dat Edegem uitgroeide tot een typische woongemeente die is afgestemd op Antwerpen.

[1] *http://www.edegem.be/product.aspx?id=3753* & *https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/120678* & *https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/1529/bijlagen/7627* & *http://www.fortengordels.be/pagina/individuele-geschiedenis#fortedegem*

3.3.2 Historisch kaartmateriaal

3.3.2.1 Carte Topographique des forts, ville, citadelle d'Anvers et de ses Environs (1717)

Op onderstaand fragment van de '*Carte Topographique des forts, ville, citadelle d'Anvers et de ses Environs'* uit 1717 staat het onderzoeksgebied aangegeven net ten zuiden van de oude bewoningskern van 'Eygem' (Edegem). Binnen de contouren van het projectgebied is hier reeds in de noordoostelijke hoek bebouwing zichtbaar. Mogelijks gaat het hier om een bijgebouw bij de iets noordelijker gelegen hoeve. Het projectgebied bestaat voor de rest uit landbouwgronden en wordt plaatselijk ook doorsneden door perceelsgrenzen met bomenrij.

Figuur 11. Situering van het projectgebied op de Carte topographique des forts, ville, citadelle d'Anvers et de ses environs.

3.3.2.2 Kaart van Ferraris (1771 – 1778)

Op de kaart van Ferraris is binnen de contouren van het projectgebied de bebouwing reeds volledig verdwenen. De bewoningskern van Edegem situeert zich nog steeds ten noorden van het projectgebied en kent nog geen uitbreiding in zuidelijke richting. Het projectgebied zelf wordt nog steeds gevormd door landbouwgronden en in het noordwesten doorsnijdt een weg het projectgebied. Ten zuidwesten is het toponiem Boere Leger zichtbaar, een verwizjing naar het domein kasteel Arendsnest waar in de 18de eeuw de groep hoeves met als naam Boereleger gelegen was (cf. CAI Locatie 105121)

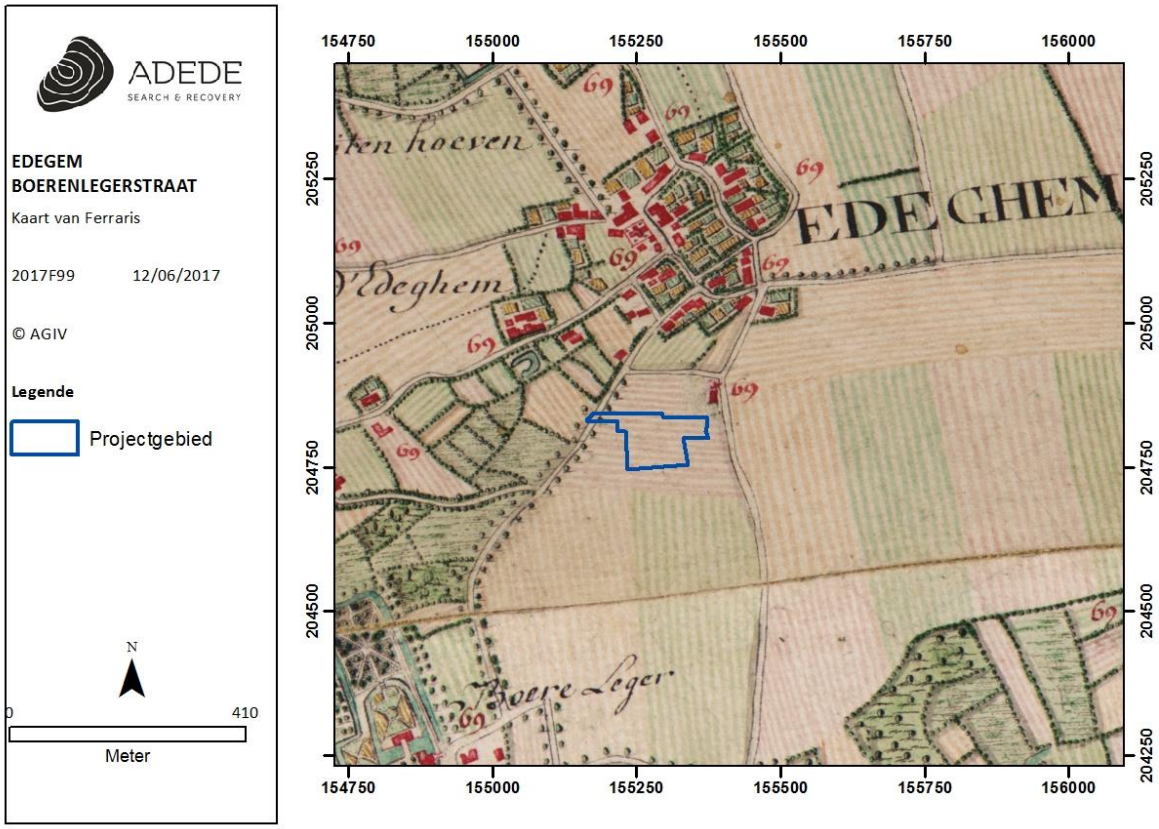

Figuur 12. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.

3.3.2.3 Atlas der Buurtwegen (1840)

Op de Atlas der Buurtwegen is opnieuw bebouwing zichtbaar binnen de contouren van het projectgebied, deze keer bevindt zich een gebouw centraal gelegen en omgeven door perceelsgrenzen. Voor de rest blijft de situatie gelijk aan de vorige kaarten waar het leeuwendeel van de gronden binnen het projectgebied in gebruik zijn als landbouwgrond en in het noordwesten een weg doorheen het projectgebied loopt.

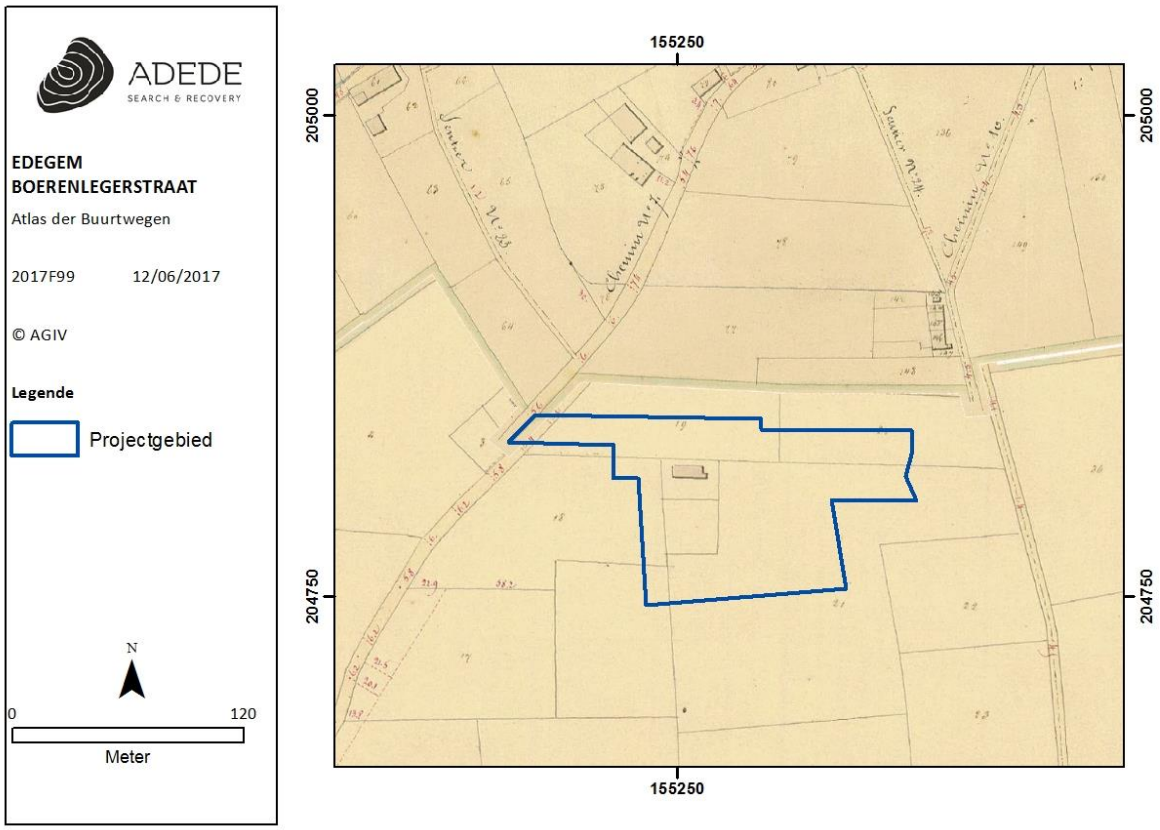

Figuur 13. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen.

3.3.2.4 Topografische kaart van Vandermaelen (1846 – 1854)

Door een kleine afwijking ten gevolge van het georefereren van de kaart van Vandermaelen dient hier het projectgebied licht in oostelijke richting verschoven te worden. Op deze manier dwarst de weg het onderzoeksgebied nog steeds in de noordwestelijke hoek maar verdwijnt de bebouwing aldaar, aan de overzijde van de weg, uit de contouren van het projectgebied. Centraal is nog steeds eenzelfde bebouwing zichtbaar als op de Atlas der Buurtwegen. Op de topografische kaart van Vandermaelen staan geen perceelsgrenzen aangegeven maar deze kaart geeft wel duidelijk aan dat het gebied op de rand van een verhoging in het landschap gelegen is.

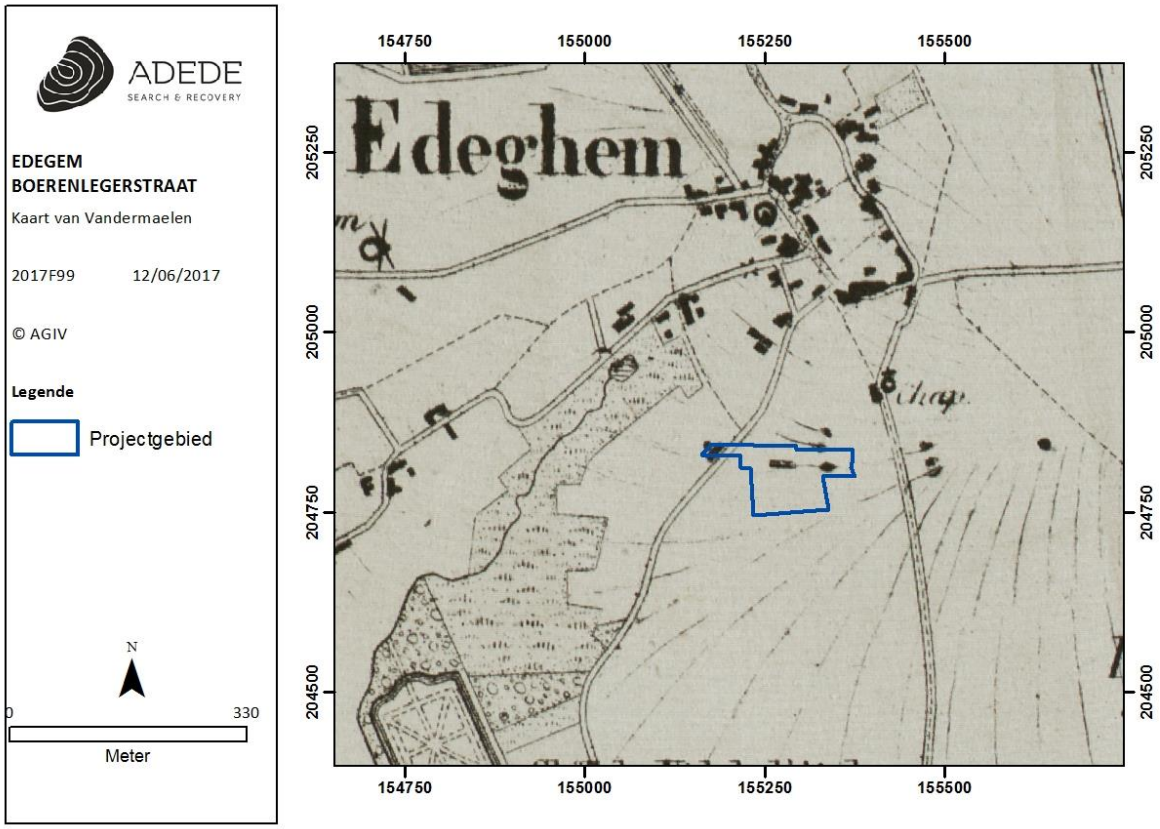

Figuur 14. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen.

3.3.2.5 Kaart van Popp (1842 – 1879)

Op de kaart van Popp is het projectgebied nu gelegen tussen twee straten in, de later Boerenlegerstraat en de latere Kontichweg. Centraal en meer naar het westen toe zijn twee afzonderlijke gebouwen zichtbaar. Het meest noordelijke gebouw is mogelijk hetzelfde gebouw als op de voorgaande kaarten, het meest zuidelijke gebouw is hier een nieuw gebouw. Het landgebruik staat hier niet aangegeven maar er wordt aangenomen dat de gronden nog steeds in gebruik zijn als landbouwgrond.

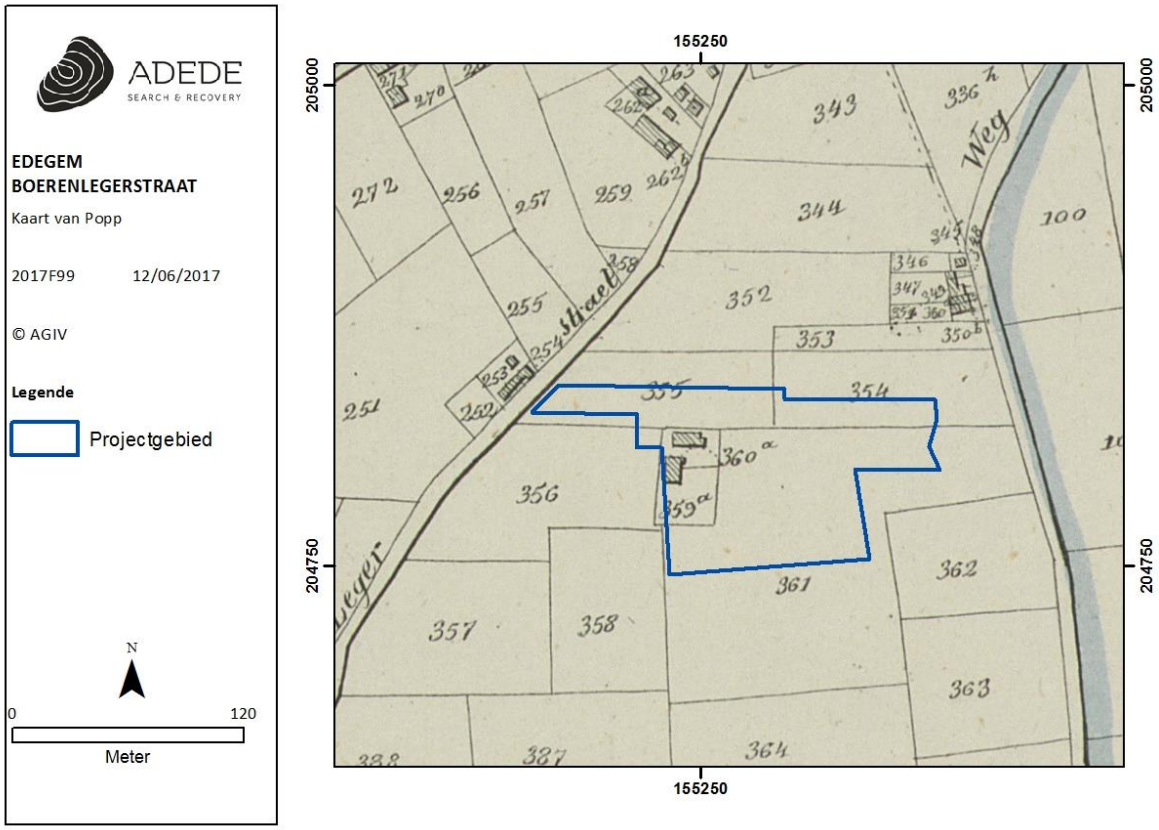

Figuur 15. Situering van het projectgebied op de kaart van Popp.

3.3.2.6 Topografische kaart van België 1939

Ook op de topografische kaart van België is dezelfde bebouwing zichtbaar als voorheen, twee afzonderlijke gebouwen in het westen van het projectgebied. Ook hier staat geen landgebruik aangegeven, vermoed wordt dat het nog steeds in gebruik is als landbouwgrond. Er staan wel opnieuw hoogtelijnen aangegeven op de kaart die het onderzoeksgebied tussen de 16 en 19m TAW plaatsen.

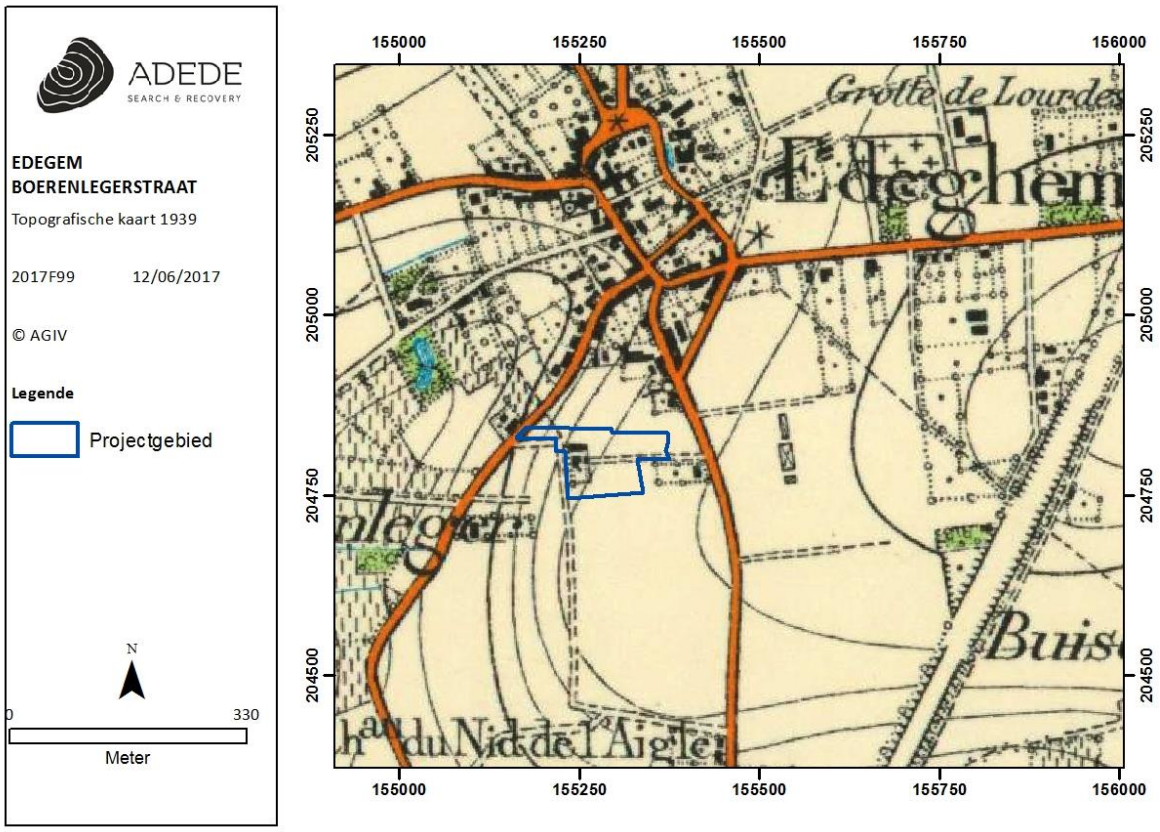

Figuur 16. Situering van het projectgebied op de topografische kaart van België uit 1939.

3.3.2.7 Luchtfoto 1971

De luchtfoto uit 1971 geeft een volledig nieuwe invulling aan het projectgebied. Er staan hier een aantal verharde delen die dienst doen als wegenis aangegeven alsook bebouwing die voorheen nog niet zichtbaar was; Het betreft hier meerdere kleine gebouwen verspreid over het volledige projectgebied.

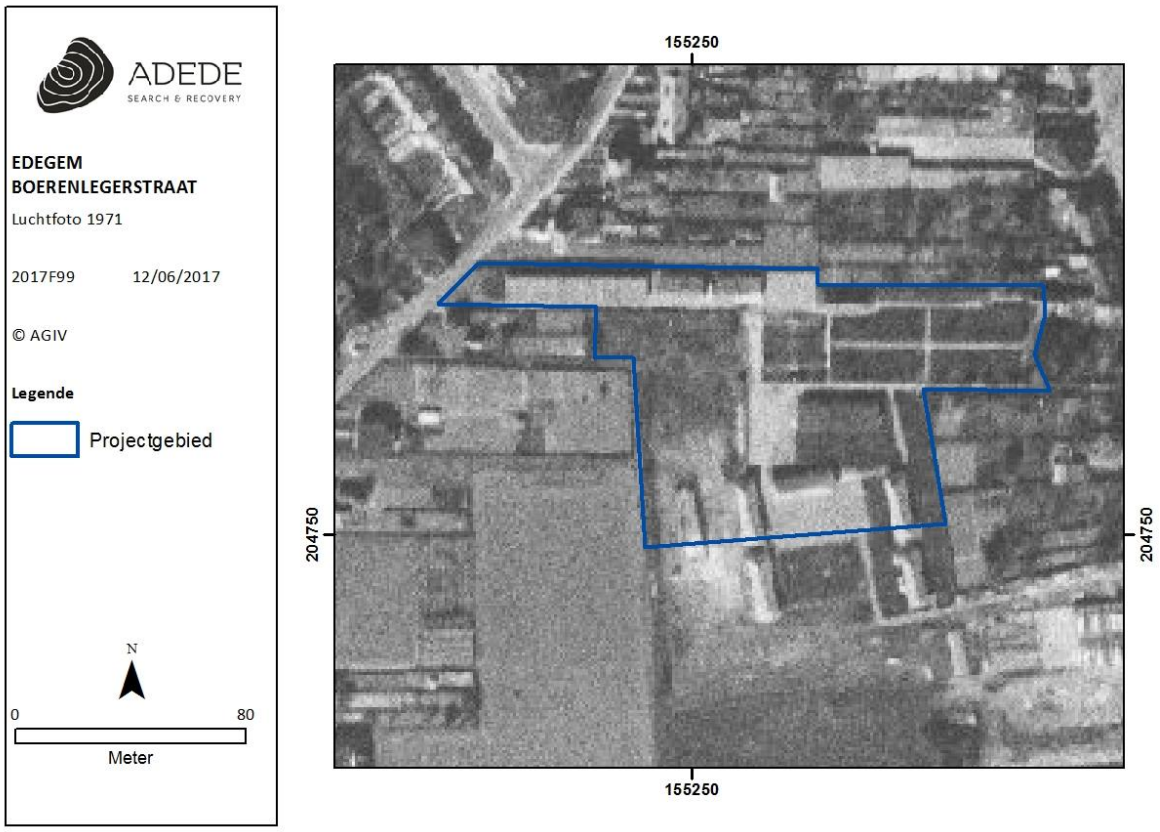

Figuur 17. Situering van het projectgebied op luchtfoto uit 1971.

3.3.2.8 Luchtfoto 1979-1990

Op de luchtfoto uit 1979-1990 is de voorgaande bebouwing weer grotendeels verwijderd om plaats te maken voor een groot centraal gebouw. In de noordoostelijke en noordwestelijke hoeken is wel nog steeds bebouwing en/of verharding waarneembaar. Het projectgebied toont nu reeds de aanzet naar de huidige toestand met het centrale grote gebouw dat deels zal worden afgebroken om plaats te maken voor de twee geplande nieuwbouw en de bijhorende infrastructuur.

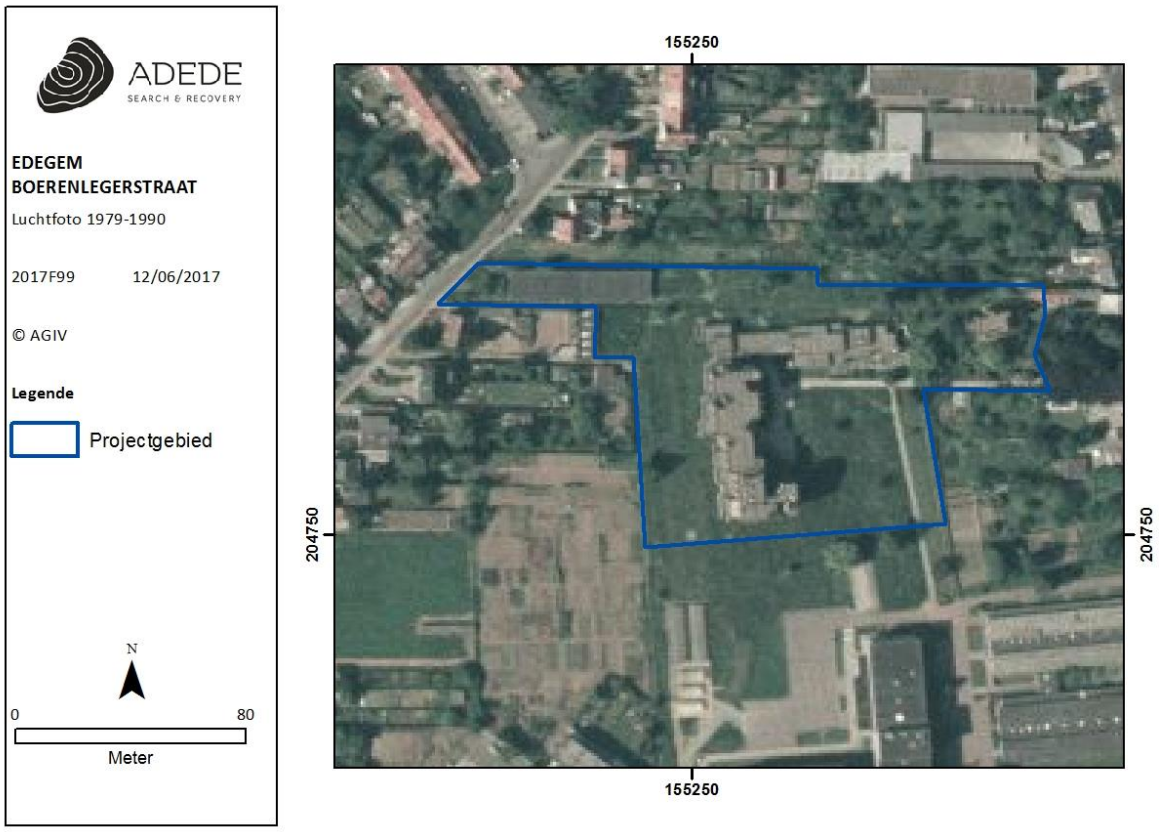

Figuur 18. Situering van het projectgebied op luchtfoto uit 1979-1990.

3.4 Archeologische situering van het projectgebied

Zoals reeds eerder aangegeven werd ter hoogte van het projectgebied nog geen voorgaand archeologische onderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd. De Centraal Archeologische Inventaris (CAI) maakt wel melding van enkele dergelijke onderzoeken in de omgeving van het projectgebied. Naast meldingen van archeologische onderzoeken maakt de CAI ook melding van cartografische indicatoren naar mogelijk archeologisch relevante plaatsen in de omgeving van het projectgebied.

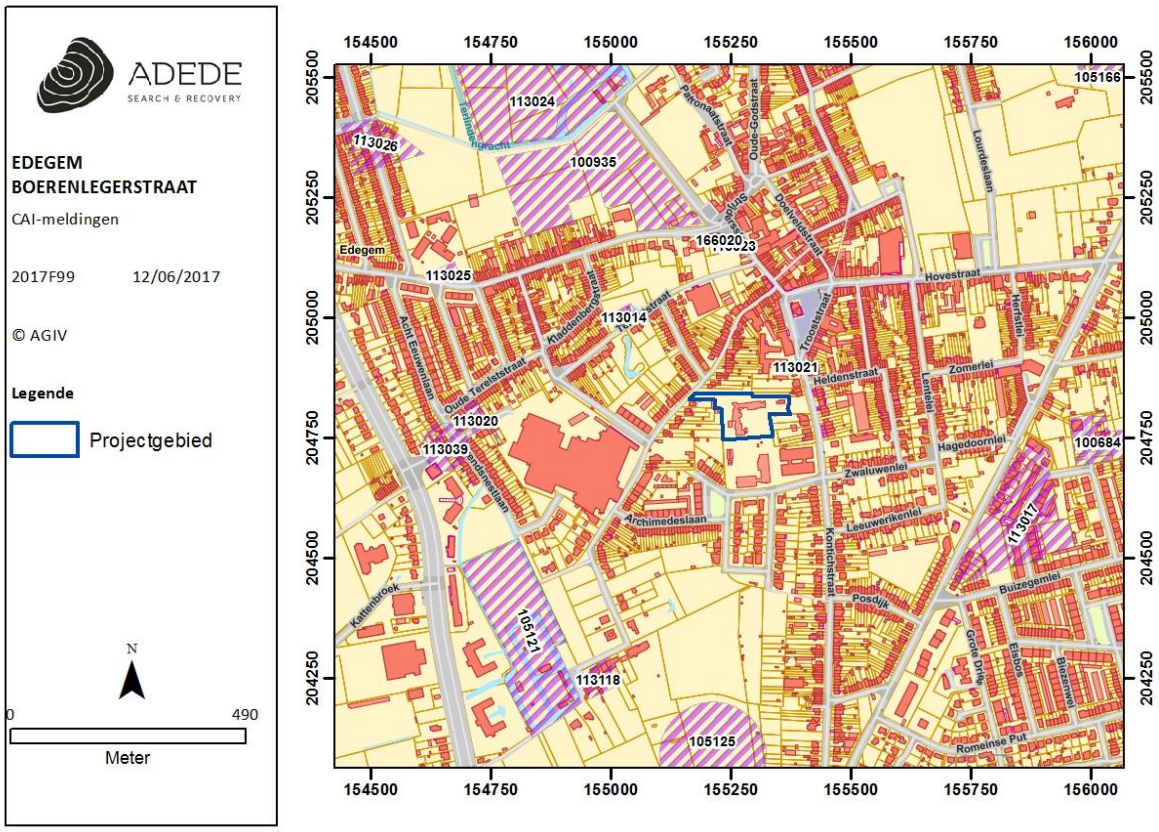

Figuur 19. Situering van enkele CAI locaties in de omgeving van het projectgebied.

3.4.1 CAI Locatie 100935[2]

Op verschillende terreinen ten noorden van de Drie Eikenstraat in het centrum van Edegem werd tot 3 maal toe een veldprospectie uitgevoerd in de periode tussen April 2004 en Mei 2007. Dit leverde vondsten op die te dateren zijn in verschillende periodes.

Er werden onder andere 2 schrabbers uit de steentijden aangetroffen samen met ander lithisch materiaal. Uit de ijzertijd dateert een vondstenconcentratie aardewerk, de hoeveelheid handgevormd aardewerk suggereert een duidelijke antropogene aanwezigheid in de metaaltijden.

Ook uit de Romeinse periode, vroege en volle middeleeuwen werd aardewerk aangetroffen. Voor de middeleeuwen was dat in de vorm van Eifelwaar, Mayen en zowel wit als grijs aardewerk. Verder werden ook een aantal metaalvondsten gedaan die niet aan een periode werden toegeschreven. Het betreft hier 2 belletjes, een muntgewichtje, gespfragmentjes, etc. Dit materiaal bleef wel beperkt tot de zuidoostelijke hoek van het aangeduide terrein.

[2] https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/100935

3.4.2 CAI Locatie 105275[3]

Op deze locatie bevond zich volgens een historische kaartstudie een versterkt kasteel uit de late middeleeuwen. Naar aanleiding van een controle bij verkavelings- en wegeniswerken werden hier, ter hoogte van het "Pluysegemhof" 2 circulaire grachten teruggevonden. Deze grachten werden geïnterpreteerd als de slotgrachten van het kasteel. Tevens werd er ook bouwmateriaal (kalksteen) van het kasteel aangetroffen.

3.4.3 CAI Locatie 105221[4]

Op deze locatie werden tijdens een veldprospectie en een controle van werken in 1992 bewoningssporen uit de volle middeleeuwen aangetroffen. Het betreft hier een reeks kuilen en een mogelijke grotere kuil die niet duidelijk zichtbaar bleek in de bouwput. Verder werd ook aardewerk uit deze periode aangetroffen.

3.4.4 CAI Locatie 100936[5]

Op deze locatie werd in 2007 een veldprospectie uitgevoerd die lithisch materiaal uit de steentijden en grijs aardewerk uit de middeleeuwen aan het licht bracht.

3.4.5 CAI Locatie 105123[6]

Op deze locatie werd voor het eerste een toevalsvondst gemeld in 1929, hierop werden een aantal verschillende veldprospecties en opgravingen uitgevoerd in 1933, 1966 en 1973. Deze locatie omvat het eerste kerkje in het dorpscentrum te Buizegem. De kerk was 11 tot 13m lang en kende drie fasen, de datering van de eerste fase is niet volledig gekend, de 2de fase dateert van de 11de eeuw en de 3de fase eindigt in 1300. Ter hoogte van deze locatie werden meerdere vlakgraven met beenderresten en fragmenten van houten kisten aangetroffen die te dateren zijn in de vroege middeleeuwen en waarschijnlijk in verband te brengen zijn met de oudste fase van dit kerkje. Uit de 11de eeuw dateert dan weer een houten voorloper van de latere stenen kerk. Dit doet vermoeden dat deze kerk ook in de oudste periode opgetrokken was uit hout. Er werden ook uitgebroken muren van het Romaans zaalkerkje (3de fase) teruggevonden. Deze raakte omstreeks 1300 in onbruik en vermoed wordt dat deze werd afgebroken in 1489. In relatie tot deze laatste fase van de eerste kerk te Buizegem werden ook enkele vlakgraven aangetroffen alsook paalgaten, resten van haarden, afvalkuiltjes en een

[3] https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/105275
[4] https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/105221
[5] https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/100936
[6] https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/105123

waterput. Deze laatste wijzen op bewoning in de omgeving van het eerste kerkje in de volle middeleeuwen. In de funderingen van de oude kerk werden ook tegulae aangetroffen die mogelijks dateren uit de Romeinse periode.

3.4.6 CAI Locatie 100684[7]

Ter hoogte van deze locatie, ten zuiden van de oude kerk te Buizegem, werd in 2005 een mechanische prospectie uitgevoerd, gevolgd door een opgraving. Deze brachten naast sporen uit de middeleeuwen ook finaal-neolithisch, ijzertijd en Romeins materiaal aan het licht.

Uit het finaal-neolithicum dateert een grafheuvel waarbij het oorspronkelijk heuvellichaam werd omgeven door een greppel waarin een dichte krans van palen was geplant. Hierin werden een tiental minuscule scherfjes teruggevonden. In de omgeving hiervan werden ook een aantal nederzettingssporen teruggevonden uit deze perioden.

Uit de Ijzerijd dateert een circulaire structuur. Deze externe circulaire gracht was gelegen rond de neolithische grafheuvel met greppel. Uit de late ijzertijd werden tevens nederzettingssporen aangetroffen in de vorm van een hoofdgebouw met (paal-)kuilen en een gracht en 2 éénschepige bijgebouwtjes.

De midden-Romeinse periode wordt hier vertegenwoordigd door verschillende crematiegraven.

Ook uit de vroege middeleeuwen werden hier nederzettingssporen aangetroffen. Het gaat hier om paalsporen van woongebouwen (mogelijk bootvormig huis), een aantal kuilen en 2 waterputten. In deze waterputten werd ceramiek aangetroffen. Het gaat hier om Karolingisch materiaal uit de 9de à 10de eeuw, Maaslands en Rijnlands materiaal uit de 10de à 11de eeuw en Maaslands materiaal uit de 12de à 13de eeuw. Uit de volle middeleeuwen dateren nog enkele vlakgraven, slechts een deel van het oude kerkhof werd hier aangesneden. Ook werden uit deze periode meerdere bewoningssporen aangetroffen. Hier in de vorm van een waterput, haarden en afvalkuilen. Verder werden ook sporen van grote systematische ontginning van leem, kalkhoudend zand en kalk (fossiele schelpen) aangetroffen die door prof. Langohr in de volle middeleeuwen werden gedateerd.

3.4.7 CAI Locatie 105125[8]

Tijdens een veldprospectie in 1989 langs de Edegemse Beek lithisch materiaal aangetroffen. Er werd niet aangegeven om welke vormen of preciezere datering het hier gaat.

[7] https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/100684
[8] https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/105125

3.4.8 CAI Locatie 166020 [9]

In 2014 werd van op deze locatie een toevalsvondst gemeld. Het betreft hier een aantal keldergewelven die mogelijks in de nieuwe tijd kunnen gedateerd worden.

3.4.9 CAI Locaties 113017, 113018 & 163926[10]

Het betreft hier de resten die waarschijnlijk tot de Grote Buizegemhoeve behoren die was gelegen langs de "Kleine Hoeve": een omwalde motte met woning (113017). De precieze locatie moet nog op het terrein worden vastgesteld, deze melding werd gebaseerd op mondelinge informatie omtrent de locatie van deze resten. Het betrof hier een alleenstaande hoeve uit de late middeleeuwen, mogelijks zou het complex ontstaan zijn tijdens de 1ste helft van de 14de eeuw (113018).
Gezien er verwarring is omtrent de locaties van deze hoeves werd op deze locatie een nieuwe indicator geplaatst, het betreft hier een alleenstaande site met walgracht die wordt weergegeven op de Ferrariskaart en zo een datering in de 18de eeuw meekreeg. Mogelijk gaat het hier om de Grote en/of Kleine Buizegemhoeve.

3.4.10 CAI Locatie 105234[11]

Deze locatie betreft een indicator naar het Nackersgoed. Op basis van een kaartstudie en historisch onderzoek werd hier een alleenstaande hoeve uit de 16de eeuw aangegeven. Mogelijk gaat deze hoeve terug op laat middeleeuwse bewoning.

3.4.11 CAI Locatie 105166[12]

Aan de hand van een kaartstudie en historische onderzoek werden op deze locatie een alleenstaand lusthof uit de 17de eeuw geplaatst. Deze bevond zich in een herenhuis binnen brede 5 hoekige, nu droge, grachten. Dit lusthof gaat terug op een site met walgracht uit de late middeleeuwen die reeds in de 14de eeuw werd vermeld op deze locatie. In 1512 bevond zich er een hoeve met stenen huis dat in 1536 moest plaats ruimen voor een nieuw gebouw. Tussen 1583 en 1585 werd deze hoeve dan weer afgebroken om later te worden vervangen door een lusthof.

[9] https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/166020
[10] https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/113018 & https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/113017 & https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/163926
[11] https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/105234
[12] https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/105166

3.4.12 CAI Locatie 113023[13]

Op deze locatie bevindt zich de oost-west georiënteerde kruiskerk van Edegem. Deze kerk had mogelijks een houten kapel als voorloper, een eerste vermelding van het kerkhof bij deze kerk dateert uit 1344 en de parochie Edegem wordt voor het eerst vermeld in 1350. Eind 13de eeuw was deze kerk reeds grotendeels in een stenen constructie in de Gotische stijl opgetrokken.
De westelijke toren dateert uit de 15de eeuw en de zijbeuken werden pas toegevoegd in de 19de eeuw. Doorheen de tijd onderging deze kerk verschillende restauraties en herstellingen en kreeg ze ook een classicistisch interieur.

3.4.13 CAI Locatie 113020[14]

Op deze locatie bevindt zich tevens een indicator naar een, ondertussen gesloopte, alleenstaande hoeve. Het betrof hier een alleenstaande hoeve met enkele losstaande elementen in de vorm van een woonstalhuis, stallingen en een langsschuur. De gebouwen zouden dateren uit de 17de eeuw.

3.4.14 CAI Locatie 113024[15]

Op deze locatie, Hof Ter Linden genaamd, bevindt zich een versterkt kasteel uit de late middeleeuwen. Een eerste gebouw met gracht op deze locatie dateert reeds uit de 13de eeuw. Aan het begin van de 15de eeuw wordt dit beschreven als een woning met poort en brug, ca. 1545 verandert deze beschrijving naar een op heuvel staande en omwaterde hoeve met stenen huis. In 1587-1588 werd deze hoeve afgebroken. In de eerste helft van de 17de eeuw wordt hier een omwaterd hof van plaisantie opgericht. Later, in 1770-1773, wordt het huidige classicistisch kasteel opgetrokken naast de nog steeds bewaarde stallingen en het koetshuis uit de 17de eeuw.

3.4.15 CAI Locatie 113039[16]

Ook hier gaat het om een cartografische indicator. Het betreft hier een Lusthof uit de 16de eeuw: “Hof van plaisantie Elsenborg”. Vanaf de 18de eeuw wordt hier melding gemaakt van een omgrachte hoeve.

3.4.16 CAI Locatie 113025[17]

Op deze locatie langs de Drie Eikenstraat, de vroegere Molenwegstraat, bevindt zich een indicator naar een sinds 1914 verdwenen windmolen. In een tekst uit de 10de-11de eeuw wordt reeds gesproken over

[13] https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/113023
[14] https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/113020
[15] https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/113024
[16] https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/113039
[17] https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/113025

cijnsheffing op molenberg, er wordt hier bijgevolg geredeneerd dat reeds in die tijd een molen aanwezig was. In teksten uit de 14de eeuw wordt hier pas expliciet melding gemaakt over een molen. Het gaat hier mogelijks om restauraties aan een reeds bestaande molen, of de bouw van een volledig nieuwe molen. Er wordt aangegeven dat ook in 1773 een nieuwe, houten standaardmolen werd gebouwd op deze locatie.

3.4.17 CAI Locatie 113014[18]

Op deze locatie bevindt zich het Hof ter Elst, het betreft hier een alleenstaand huis dat in de 13de eeuw de woning van de pastoor was. Vanaf de 17de eeuw bevond zich hier een landbouwbedrijf. De kern van de huidige bebouwing situeert zich in de 17de eeuw (1650-1675).

3.4.18 CAI Locaties 105121 & 113118[19]

Op deze locatie, Kasteel Arendsnest, bevindt zich een indicator die als ’t Hof Ter Hage vermeld werd vanaf 1348, later verandert de naam in Boereleger. Het betreft hier een aantal gegroepeerde hoeves uit de Late middeleeuwen gevolgd door een alleenstaand huis, een brouwerij en een hoeve van voor 1569. Uit de 17de eeuw dateert vanop deze locatie dan weer een lusthof (150121).
Aan de oostgrens van voorgaand beschreven domein, buiten de hofgrachten, bevond zich nog een boerderij die buiten de omwalling van het kasteeldomein gelegen is. In de 17de eeuw wordt hier melding gemaakt van een huis, schuur, stalling en “backete”. Later werd een pachtershuis vermeld en doorheen de 19de eeuw kende dit domein verschillende verbouwingsfases (113118).

[18] *https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/113014*
[19] *https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/105121* & *https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/113118*

4 Besluit

4.1 Besluit gespecialiseerd publiek

Op basis van het beschikbare en geraadpleegde bronnenmateriaal kon binnen het bureauonderzoek de aan- of afwezigheid van een archeologische site of relevante archeologische overblijfselen binnen de contouren van het projectgebied niet met zekerheid worden aangetoond. Wel kan een archeologische verwachting en een inschatting van de mogelijke impact van de geplande werken op het plaatselijke bodemarchief worden opgesteld.

Het historisch cartografische bronnenmateriaal geeft aan dat reeds sinds de vroege 18de eeuw bebouwing aanwezig is binnen de contouren van het projectgebied. Het betreft hier een mogelijk klein bijgebouw bij een hoeve. Later komt nieuwe bebouwing in andere delen van het projectgebied. Doorheen de tijd zijn meerdere bebouwingsfases herkenbaar. De bebouwing werd telkens afgebroken om plaats te maken voor nieuwe gebouwen tot de huidige situatie op de terreinen van het projectgebied werd bekomen. Op de eerder kleine voorgaande bebouwde fases na bestond het projectgebied grotendeels uit landbouwgronden verdeeld in verschillende percelen en afgebakend met perceelsgrenzen (in een vroege fase met bomen, later zonder). Gezien de geschiedenis van Edegem aanhaalt dat het lange tijd een kleine landbouwgemeenschap gebleven is kan worden aangenomen dat de situatie voor de volle tot late middeleeuwen gelijkaardig was aan deze die op het historische kaartmateriaal wordt weergegeven vanaf de vroege 18de eeuw. Verwacht wordt dan ook dat sporen uit de periode vanaf de volle/late middeleeuwen tot nu zich zullen beperken tot verstoorde zones waar bebouwing aanwezig was en sporen van agrarische activiteiten in de andere delen van het projectgebied.

Deze inschatting van het archeologisch potentieel vanaf de volle middeleeuwen sluit niet uit dat dat in de oudere periodes bewoning en/of andere antropogene activiteiten plaatsvonden op het terrein die hun sporen zouden kunnen nagelaten hebben. De gekende archeologische waarden in de omgeving van het projectgebied geven immers aan dat reeds vanaf de steentijden menselijke activiteiten plaatsvonden in de streek. Deze sporen zijn echter niet voldoende om met zekerheid menselijke bewoning vast te stellen in deze periode. Vanaf de metaaltijden, meer bepaald de ijzertijd, zijn wel met zekerheid nederzettingssporen terug te vinden in de omgeving van het projectgebied. De Romeinse periode is slechts sporadisch vertegenwoordigd. Vanaf de vroege middeleeuwen geven de gekende archeologische waarden dan weer een aanzet tot een verspreide hoevebouw en kleine landbouwbedrijfjes. Deze situatie trekt zich dan door tot in de late middeleeuwen/nieuwe tijden wanneer vele hoeves lijken te evolueren naar lusthoven en kleine kasteeltjes. Ter hoogte van het projectgebied is echter geen enkele aanwijzing naar de aanwezigheid van een dergelijke structuur. Er

wordt bijgevolg een algemene archeologische verwachting gesteld voor het aantreffen van archeologische overblijfselen uit de steentijden, metaaltijden en Romeinse periode. Voor de middeleeuwen geldt een algemene verwachting tot het aantreffen van overwegend agrarische zones en verstoorde zones ter hoogte van de gekende historische bebouwde zones.

De geplande ontwikkeling van het projectgebied brengt een aantal bodemingrepen met zich mee. Na het verwijderen van de reeds bestaande verharding en een deel van de aanwezige bebouwing op het terrein zullen twee nieuwbouw schoolgebouwen worden geïnstalleerd met een bijhorende infrastructuur (speelplaats, groenzone, etc.). De mogelijke impact van deze geplande werken op het bodemarchief blijft echter beperkt in oppervlakte en diepte. Onder de reeds bestaande gebouwen bevinden zich kruipruimtes die dienen opgevuld te worden alvorens de verharding en/of funderingen van de geplande nieuwbouw daarboven worden ingepland. De nieuwbouw zal zich beperken tot funderingen op vorstvrije diepte zonder kelder- of kruipruimtes. De zones die op voorheen onverstoorde grond zullen worden ingepland zullen hierbij een lokale verstoring teweeg brengen tot ca. 0,8m diepte ten opzichte van het huidige maaiveld. Andere zones voor verhardingen en de vloerplaten van de bebouwing zullen zich beperken tot respectievelijk max. 0,5m diepte en 0,30m diepte ten opzichte van het huidige maaiveld. Gezien ook deze zich grotendeels boven de reeds gekende verstoringen door de aanwezige bebouwing en verharding bevinden zal ook hier slechts op beperkte plaatsen het bodemarchief mogelijk worden bedreigd. De reeds gekende verstoringen in de andere zones hebben hierdoor tot gevolg dat slechts over beperkte oppervlakte en dieptes, en dit versnipperd doorheen het projectgebied, voorheen onverstoorde grond wordt aangesneden. De aard van de huidige situatie en de geplande ontwikkeling van het projectgebied heeft tot gevolg dat slechts op beperkte plaatsen voorheen onverstoorde grond zal worden aangesneden alsook dat door de reeds gekende verstoringen binnen het projectgebied het archeologische potentieel sterk afneemt.

Alle voorgaande informatie in overweging genomen kan besloten worden dat het beperkte archeologische potentieel als gevolg van de aard van de gekende verstoringen en geplande ontwikkeling slechts een zeer beperkt potentieel op kennisvermeerdering tot gevolg heeft. Hierbij komt dat indien archeologische resten worden aangetroffen in de beperkte zones waar voorheen geen verstoring gekend was deze ook niet in een ruimere context kunnen bestudeerd worden. Een verder (voor)onderzoek met ingreep in de bodem is bijgevolg weinig opportuun en zou financieel niet te verantwoorden zijn ten opzichte van het lage potentieel op kennisvermeerdering en de beperkte archeologische verwachting binnen de contouren van het projectgebied. Bijgevolg adviseert ADEDE bvba geen verder (voor)onderzoek.

4.2 Besluit breed publiek

Het bureauonderzoek liet niet toe met zekerheid de aan- of afwezigheid van een archeologische site binnen de contouren van het projectgebied vast te stellen. Bijgevolg dient een overweging gemaakt te worden tot verder (voor)onderzoek met ingreep in de bodem. De gekende archeologische waarden in de omgeving van het projectgebied gecombineerd met de topografische ligging en bodemgesteldheid van het projectgebied lieten toe een archeologische verwachting te scheppen voor het projectgebied. Door de voorgaande bouwfases en de afbraak van de voorgaande bebouwing en verharding binnen het projectgebied zal het plaatselijke bodemarchief reeds terdege verstoord worden dat de geplande ingrepen slechts versnipperd over het terrein en over kleine oppervlaktes, grotendeels beperkt in diepte, een nieuwe bedreiging vormen voor het plaatselijke bodemarchief. Door deze verstoringen ligt het kennisvermeerderingspotentieel binnen het projectgebied danig laag waardoor een de kostprijs van een eventueel verder (voor)onderzoek met ingreep in de bodem hiertegenover niet meer kan verantwoord worden. Bijgevolg adviseert ADEDE bvba dan ook geen verder (voor)onderzoek.

5 Bibliografie

Bogemans F., 2005, Legende overzichtskaart quartairgeologie Vlaanderen, Vrije Universiteit Brussel, Brussel.

Goossens M., 2012. *Studie van de diversiteit van de glauconiethoudende gesilicificeerde zandsteen uit het Onder- en Midden-Eoceen in de regio Fobecq-Gent,* Gent: Universiteit van Gent, Faculteit Wetenschappen, Opleiding Master in de Geologie.

Van Ranst E., Sys C., 2000*. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (1:20000),* Gent: Laboratorium voor Bodemkunde.

Internetbronnen:

https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten

https://cai.onroerenderfgoed.be

www.geopunt.be

www.dov.vlaanderen.be

http://www.edegem.be/product.aspx?id=3753

https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/120678

https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/1529/bijlagen/7627

http://www.fortengordels.be/pagina/individuele-geschiedenis#fortedegem

6 Lijst van plannen

Plannr.	Beschrijving	Schaal	Wijze vervaardiging	Datum aanmaak
0001	Projectgebied op topografische kaart.	1:6000	digitaal	12/06/2017
0002	Projectgebied op orthofoto uit 2016.	1:2000	digitaal	12/06/2017
0003	Projectgebied op GRB kaart, kadastrale informatie.	1:1000	digitaal	12/06/2017
0004	Gekende verstoorde zones binnen het projectgebied.	1:750	digitaal	12/06/2017
0005	Inplantingsplan bestaande situatie projectgebied.	1:750	digitaal	12/06/2017
0006	Inplantingsplan geplande situatie projectgebied.	1:750	digitaal	12/06/2017
0006b	Inplantingsplan geplande situatie projectgebied (detail).	1:300	digitaal	12/06/2017
0007	Projectgebied op Digitaal hoogtemodel Vlaanderen II, Digitaal terreinmodel, raster 1m.	1:40000	digitaal	12/06/2017
0008	Projectgebied op Digitaal hoogtemodel Vlaanderen II, Digitaal terreinmodel, raster 1m (Detail).	1:2000	digitaal	12/06/2017
0009	Projectgebied op de tertiair geologische kaart.	1:50000	digitaal	12/06/2017
0010	Projectgebied op de quartair geologische kaart.	1:20000	digitaal	12/06/2017
0011	Projectgebied op de bodemtypekaart.	1:5000	digitaal	12/06/2017
0012	Projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart per perceel, opname 2016.	1:6000	digitaal	12/06/2017
0013	Projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart der Vlaamse gemeenten.	1:6000	digitaal	12/06/2017
0014	Projectgebied op de overstromingsgevoeligheidskaart.	1:6000	digitaal	12/06/2017
0015	Projectgebied op het bodemgebruiksbestand, opname 2001.	1:4000	digitaal	12/06/2017
0016	Projectgebied op het gewestplan.	1:10000	digitaal	12/06/2017
0017	Projectgebied op Carte topographique des forts, villes, citadelle d'Anvers et de ses environs (1717).	1:10000	analoog	12/06/2017
0018	Projectgebied op kaart van Ferraris.	1:10000	analoog	12/06/2017
0019	Projectgebied op Atlas der Buurtwegen	1:3000	analoog	12/06/2017
0020	Projectgebied op topografische kaart van Vandermaelen.	1:8000	analoog	12/06/2017

0021	Projectgebied op kaart van Popp.	1:3000	analoog	12/06/2017
0022	Projectgebied op topografische kaart van 1939.	1:8000	analoog	12/06/2017
0023	Projectgebied op luchtfoto uit 1971.	1:2000	digitaal	12/06/2017
0024	Projectgebied op luchtfoto uit 1979-1990.	1:2000	digitaal	12/06/2017
0025	CAI-locaties ten opzichte van het projectgebied.	1:12000	digitaal	12/06/2017

7 Lijst van figuren

Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m. ..... - 20 -
Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail). ..... - 21 -
Figuur 3. Hoogteprofielen van het projectgebied. ..... - 22 -
Figuur 4. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart. ..... - 23 -
Figuur 5. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart. ..... - 24 -
Figuur 6. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart. ..... - 25 -
Figuur 7. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart. ..... - 26 -
Figuur 8. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart. ..... - 27 -
Figuur 9. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand. ..... - 28 -
Figuur 10. Situering van het projectgebied op het gewestplan. ..... - 29 -
Figuur 11. Situering van het projectgebied op de Carte topographique des forts, ville, citadelle d'Anvers et de ses environs. ..... - 31 -
Figuur 12. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris. ..... - 32 -
Figuur 13. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen. ..... - 33 -
Figuur 14. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen. ..... - 34 -
Figuur 15. Situering van het projectgebied op de kaart van Popp. ..... - 35 -
Figuur 16. Situering van het projectgebied op de topografische kaart van België uit 1939. ..... - 36 -
Figuur 17. Situering van het projectgebied op luchtfoto uit 1971. ..... - 37 -
Figuur 18. Situering van het projectgebied op luchtfoto uit 1979-1990. ..... - 38 -
Figuur 19. Situering van enkele CAI locaties in de omgeving van het projectgebied. ..... - 39 -